اجتماعي نظريات

ر

كل بالحاج الفتي

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

سر لیك:	مخ:
فکر	۱-۵
کاراوعمل	۵-۸
له کار سره علاقه	۸-۹
عقیده	۹-۱۰
اخلاق	۱۰-۱۲
تعلیم او تربیت	۱۲-۱۳
دقضاوت شعور	۱۳-۱۴
ذوق	۱۴-۱۵
خیال	۱۵-۱۶
عشق او حرص	۱۶-۱۸
دمشرانو عشق	۱۸-۲۰
یوازیتوب	۲۰-۲۱
زه او ته	۲۱-۲۲
سترګې مه پټوئ	۲۲-۲۳
دزمانې تغیر	۲۴-۲۵
برابرنه دی	۲۵-۲۶
داسلام درد منو!	۲۶
دسبافکر	۲۷
پخوانی ډیوي	۲۷-۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

فکر

په هغه تورتم کښې چې شعور او احساس د ړندو په شان اساتکوي. هلته چه د شرق و غرب امتیاز نشي کېدای او هرڅه مجهوله وي. په هغه ځای کښې چې د اسمان ستوري چاته لوری او لودن نه ښئي او سترګه په سترګه نه ښکاري.
په هغه وخت کښې چې بې له حیرت او ابها مه بل هیڅ شی نه وي موجود او دقبلې پته نه وي معلومه، سړی به کومې خواته دریږي؟ او کوم لوري ته به سجده کوي؟
په دغسې حا ل کې انسان مکلف دی چه فکر به کوي او هرې خواته چه فکر رهبري وکړه هماغه طرف ته به مخ اړوي او خدای(ج) ته به لاس په نامه دریږي.
په دغه وخت کښې که دی لمر خا ته خواته ولاړ وي ده ته دلمر بنده نه ویل کیږي بلکه دقبلې اهل باله شي.
دده قبله او کعبه په دغه حا ل کښې دمشرق (١) په لوري انتقا ل کوي او په دغسې مواقعو کښې چې انسان هرې خواته دفکر په نغوته مخ واړوي دلوی ښتن مخ هماغه لور وي او د خدای کور هماغلته بویه.
په دغه شان موقف کښې که ځلورتنه ځلورو خواو ته د خپل فکر په اشاره او اجازه مخه کړي او ددوه تنو فکر هم په یوه خوا اتفاق ونه کړي، ځلور واړه داسې مثا ل لري لکه چه کعبه په مینځ کښې وي او هریوه یې یوه دیوا ل ته مخامخ ولاړوي.
دلته منطق اوبرهان سړي ته په یقین سره داوایي چې په دې ځلورو وتنو کښې که یوه د قبلې لوری موندلی وي، درې نور خو ارومرو په بله خوا ولاړ دي او غولیدلي دي مګر پاك خدای د ځلورو واړو مختلف او مخالف فکرونه پخپل دربارکښې قبلوي او دیوه لمونځ هم له قبلې نه چپ نه ګڼي.
دلته منطقی قیاس د درو تنو په غلطوالی قطعي حکم کوي او په احتمالی ډول دیوه تن دفکر او رای په صحت قایلیږي ځکه چې که دغه ځلورتنه، شرق وغرب، جنوب او شما ل ته نه وي ولاړ بلکه په ځلورو کنجونو درېدلی وي ټو ل په غلطه ولاړدي او یوه هم صحیح لوری نه دی موندلی مګردغه علمي اوعقلي فیصله سره له دغه برهانه اعتبار نه لري او د هریوه فکر حق ګڼل کیږي ځکه چې په دغه حین کښې له انسان سره بې له فکر کولو او تحری څخه بله وسیله نشته او هیڅ یو د بل د فکر په منلواو قبلولو نه دی مکلف، که په دوی کښې یوتن ډیر هوښیاروي هغه نور د خپل فکرپه پیروی نشي مجبورلی او نه هغه بل داکولی شي چه ده ته به یوه خوا حقه معلومیږي اوسره له دې به د بل په فکر پسې درومي اوکعبه به د بل په نظرګوري.
دلته د هریوه فکري او عقلي تکلیف همدغه دی چه پخپله فکر وکړي او له خپل فکرنه کار واخلي.
په اسلام کښې د ځلورو مذهبونو حقانیت په همدغه اساس بنادی او هغه فکری اختلاف چه د ځلورو امامانو مینځکښې موجود دی د هیڅ یوه دفکر حقانیت نه سلبوي.
له دېنه انکار کېدای نشي چې دانسان فکر قاصر اوضعیف دی، دده په نظرکښې یوشی په بل راز معلومیږي په ډیرو شیانوکښې انساني فکر غولیږي، سهوه کیږي او غلطیږي مګرسره له دې لـوی خدای پخپل حق اوصحیح کتاب کښې هرهر ځای انسان ته دتفکر او تعقل امرکوی او هغه څوک چې فکر نه کوي ملامت بولي.

(١) دلته د افغانستان د قبلې لوری په نظر کې نیول شویدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدغه ځايه مونږ دفکر د ازادۍ په ضرورت پوهېدلى شو او په اجتماعى مسايلوکښې فکرکول اوفکرښکاره کول يو ډيرضروری امرګڼو.

مونږ بايد فکر او د فکر خاوندانو ته موقع ورکړو چې خپل کاروکړی او خپله وظيفه په ازادانه ډول اجرا کړي.

دنن ورځې ديموکراسي هم انسان ته همدغه توصيه کوي چې هرڅوک بايد خپل اجتماعي افکار او نظريات څرګند کړي او فکر ونه مختنق نشي.

که څوک کوم نا اشنا او نوی فکرښکاره کوی څوک دا حق نه لري چې هغه له ستونی کلک ونيسي اوملامت يې کړي ځکه چې هرفکر اورمرو حق نه وي او حق ته نشي رسيدلی، هر سړی په دي مکلف هم نه دی چه هرګوره به پخپل فکرکښې حقيقت ته ځان رسوي اوهيڅکله به نه سهوه کيږي، مګر دا د هر يوه وظيفه ده چه فکر به کوي او حقيقت به لټوي.

مونږ به فکرکوو او په حقايقو پسې به ګرزو که ورسېدو دوه اجره دي او که سهوه شوو نو فکرکو ل پخپله يوښه کاردی او انسان له غفلته پرې خلاصيږي.

د دنيا ډيرلوی مفکرين اومشهوريو هان ډير ځله پخپل فکر کښې سهوه شوي او غلط افکار ورځنې پاته دي چه انسان دبدبختۍ خواته روانوی مګرسره له دې دفکر ازادۍ يو ضروري امردی.

که څوک ووايې چې انسانانو په دنياکښې ډير بدبد کارونه وکړه او ډير ضررونه او فسادونه يې انساني جوامعوته ورسول، راځئ چه دغه نسل قطع کړو او انسان پرې نږدو چه دې دنياته راشي دا خبره عيناً داسی معلوميږي لکه چه سړی دفکر غلطی او اضرار په نظرکښې نيسي او د فکر آزادي سلبوي.

دوی دومره فکر نه کوي چې دانسانی جوامعو ورکول ددی دپاره چې دوی ته ضرر ونه رسيږی يا دوی چاته ضررونه رسوي څومره غلطه خبره ده.

دفکر مختنق کول او محوه کول دانسانيت په ستونی پښې اېښودل او انساني جامعه د حيوانيت خواته رابلل دی.

مونږ بايدفکر وکړو او بی فکره نشو، دفکر ازادي که د خاينانو، غدارانواوريا کارانو دپاره ضررلری ديوه ملت دپاره ډيرمفيد معلوميږي او دسړيتوب ترقی ورپوری موقوفه ده.

که فکرونه آزاد شي او هرڅوک خپل نظريات ښکاره کړی شي مفکرين او فکری مشغله پيداکيږي دغه دمملکت مهم مسائل چې اوس په کښې فکرونه ګنګس اوحيران دي او د مشکلاتو علاج رانه ورک دی اصلی علت يې همدغه دی چې په کلونو کلونو فکرونه ايسار شوي او مختنق شويدي، له دغسی محبوس او مقيد فکرنه د حل لاره غوښتل هيڅ معنی نه لري.

مونږ اوس پخپل مملکت کښې لوی لوی خلق لرو او عالمان هم شته مګر دفکر خاوندان ورته نشوويلی ځکه چې دوی فکر نشوکولی اوفکريې نشو ښکاره کولی، دلته دتفکر مشق او تمرين چانه دی کړی او ددې ورزش دپاره خلق نه دي تربيه شوي، دلته ډيرو پو هانو دډيرو ناپوهوخلقو خبروته ښه ويلي او د دې په ځای چه څوک له چانه فکروغواړي کورکورانه تسليم اواطاعت غوښتل شويدی، پدې ځای کښې پوهان مجبور شوي دي چه ددين او مذهب مخالف ته ددين حامی ووائي اوتل دزوررو فکروستائي، څوکاله دمخه چاپدی هېواد کښې ښو ته ښه او بدو ته بدنشو ويلی، څوک چه دفکر اوراېي خاوندان بلل کېده په زندانو نوکښې واچول شوه اوفکرونه پکښې مضمحل شوه اوس دنيا بل راز شوه او ددې عصر کارونه له مونږ نه فکر غواړي او دپخوفکرونو تقاضاکوي، مونږ اوس مجبوريوچه فکراو د فکر خاوندان پيداکړو يعنی دفکرکولو مشق اوتمرين وکړو، ددې مشق دپاره ميدان اوغولی په کاردی چه هغه جرايد اومطبوعات دي مطبوعات بايد ازاد وی او ازاد فکرونه پکښې ځای پيداکړي پدې کارکښې ډيرې فايدې دي او دغه ازادی زمونږ دپاره ډيره ضرورده اوس زمونږ په مغزوکښې فکرونه وچ شوي او لکه هغه جنين چه ډيره موده د موريه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګیږه کښې مړیاته شي او نشی متولد کیدای مونږ هم دفکرپه تولید قادر نه یو، که چیري دجرایدو او مطبوعاتو ازادی دیوه قانون له مخی پیداشوه له دماغونو نه به څه وزيري اوسرګرداني به ورکه شي.

هریوبه دخپل فکر په صحت او غلطی پوه شي ځکه چه فکر ازادشي انتقاد هم ازادیږي او هرڅوک ښوته ښه او بدوته بدویلی شي.

دغه دفکرمشق اوتمرین به په فکر کښی قوت او رشد پیداکړی، زمونږ مفکرین به په اجتماعیاتو، اقتصادیاتو اوسیاسیاتوکښې سمې اوصحیح لارې وموميې اوزمونږ مشکلات به خدای(ج) حل کاندي.

مونږ به دسمو او صحیح فکرونو قدر وکړو او دفکر خریداران به په وطن کښې پیداشي، مفکرین به علم اوعرفان ته راغب شي چه دعلمی تتبعاتو په رڼا کښې ښه فکرونه وموميې اوښې لارې وپلټي .

که فکر ازاد شو هرڅوک به دخپل حق مطالبه وکړي او خپل حق به وغواړي.

عدالت په همدغه وسیله په یوه مملکت کښی قایمېدلی شي اومظالم ورکیږي مونږ باید مظلوم ته داحق ورکړو چه دظالم ظلم اود خاين خیانت بیان کړي او حق وویلی شي، همدغه شی دفکر ازادي بلل کیږي او ډیر اصلاحات پرې مرتب کېدلی شي، که فکر ازاد شو دلته به اخلاقی شجاعت اواسلامي جرئت او حقانیت پیداشي بیا به ظالمان ددغومره ظلم او خاینان ددغومره خیانت جرئت نشی کولی او هرڅوک به خپله چاره په اوبوکښې ویني.

فکر او قلم چه هر څومره ازاد شي هغومره اعما ل اوافعا ل مقید کیږي او قوانین تطبیق پیداکوي یعنی له اصولو اوقوانینو نه خلاف څوک څه نشي کولی او هرسړی پخپل عمل اوکردار کښی محتاط وي.

په هرځای کښې چه ښوته ښه اوبدوته بد نه ویل کیږی هلته ښه اوبد مشتبه کیږي او امتیازئی له منځه ځي، په دغسی ځایوکښې دظلم او خیانت دپاره زمینه مساعده کیږي او عدالت مري، دهمدی لامله په اسلام کښی حق ګوئی اوظالمانو ته حق ویل ډیر لوی عبادت اوفضلیت ګڼل شوی او له هرڅه نه زیات اجراو ثواب لري.

داسلام په ارکانو کښی دژبې اقرار او دزړه تصدیق دواړه ضرور ګڼل شوی او ددی خبرې همدغه معنی ده چه باېد سړی خپل عقاید او افکار ظاهر کړي او دافکارو د اظهار دپاره زمینه مساعده کړي. هغه څه چه په زړه کښې وي او په خوله نه ویل کیږي محوه کیږي او مري، همدغه وجه ده چه په غیردیموکراسی مملکت کښې افکار او نظريات نشوونمانشی کولی او دفکر خاوندان نه پیداکیږي.

ددیموکراسۍ او دکتاتورۍ په بحث کښې ځینې پوهان وائي په دابتدائی اوبې علمه ملتونو کښی یو ښه دکتاتورپه کاردی چه پخپل فکراوخپله اراده د مملکت دپاره کاروکړي او بې له دې نه چه دچافکر ته وګوري اوله چانه فکر واخلي پخپله نظریه روان شي او پیشرفت وکړي، دوی پخپل بیان کښې دایو شرط زیاتوی، چه دکتاتورباید دځان دپاره کارونکړي اووطن خواه و ملت خواه سړی وی ددې نظريې خاوندان دلایل هم لری اووائي په کوم هیواد کښې چه عمومي فکر ړوند اوکوڼ وي، دخير او دشر تمیزپه ښه شان نشي کولی او پخپل بهبود نه پوهیږي هلته که دیموکراسی رایجه شي مملکت دانحطاط خواته درومي او پرمخ تګ ئې له عقله لری خبره ده.

دانظر په زمونږ په وطن کښی دډاکتر اقبا ل له اشعارو او ځینو نورو مفکرینوله اثارو اقتباس شوېده مګرددنیا ډیر پوهان په هرځای اوهروخت کښی دیموکراسي اود افکارو ازادي له بل شان حکومتونو غوره ګڼي او ددیموکراسۍ او دکتاتورۍ په باب کښی وائي((دمېلمستيا ډيره خرابه کوټه دانتظار له ډيرې ښې کوټې نه بهتره ده))

په دې باندې باید سړی اعتراف وکړي چه هرفکر حق نه وي او ډیر ځله د ډیرو کسانو فکر هم خطاکیږي نودیوه دکتاتور فکر به څنګه هروخت اویه هر ه مسئله کښی له سهو او خطانه خلاص وي.

دامکنه ده چه دډیرو پوهانو اوهوښیارانو دفکرپه مرسته حق او حقیقت ته ورسیږو مګرپه یوه فکر باندې هر وخت دحقایقو کشفول امکان نلري.

دیوه مجتهد او امام په حق کښې هم داخبره منل شوېده چه شیخ کله سهوه کیږي او کله حق ته رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ديوه سړي فكر او دډېروفكر هېڅكله يو راز قيمت اويو حق نشي پيداكولی كه يوتن فكروكړي او فكرئې له عقل اوقياس سره برابر هم وي بياهم داجتماع يعنی دډېرو خلقو د فكر په مقابل كښې ضعيف دی او دجماعت فيصله دفرد له فيصلی نه قوت لري، پدی خبره كښې هيڅ تردد نه دی پكار چه ديموكراسی اوشورائي اصول هرګوره ښه دي او په هغه ځاې كښې چه هرڅوک دفكر كولو اوفكر ښكاره كولو حق لري او كارونه دجماعت په فكر كيږي هلته دعدالت امكان له هغه ځاى نه زيات موجود دی چه يوفكر حاكميت او تسلط لري او ټول كارونه ديوه سړي خوښې ته سپارل شوی وي، ديوه سړي فكر د اعتماد وړنه دی، انسان سره له دې چه خدای ډېر فضايل ورکړيدی بياهم يوازې په انفرادي صورت يو ضعيف متحير اومتر دد مخلوق دی چه پخپله هم پخپل فكر باندې اعتماد اوتكيه نشي كولی اوپه هرشي كې داجتماع شاګرد دی او د جماعت له تاثير لاندې دی.

زمونږ دابحث يوه باريكي لري چه ظاهراً د تناقض رنګ پيداكوی څكه چه كله د فرد فكر ستايو او حق ئې ګڼو، كله ورته قاصر اوضعيف وايو او عدم اعتماد پرې ښكاره كوو د همدې لامله د جماعت فكرمرجح او غوره ګڼو مګركه څوک دقت وكړي هغه پوهيږي چه دفرد فكر سره له نيمګړتيا او قصوره د خير و شر، دښو اوبدو مميزدی،كه سړی سل ځله پخپل فكر كښې غلط شي بياهم بايد په هره خبره كښې فكروكړي اوفكر پرې نږدي.

فكر دانسان يوداسی ملګری دی چه كه هرڅومره سهوې اوغلطې ورځنې ووينې اوډېر تاوانونه وروړسوی بياهم لاس ورځنې ناخلی اوپه هره خبره كښې ترينه سلا اومشوره غواړي، داچه مونږ د يوه سړي فكر دنورو افرادو دفكرپه مقابل كښې نه منو معنی ئې دانه ده چه د فرد فكر ته اعتنا نلرو بكه معنی ئې همدغه ده چه د فرد فكر ته زياته اعتنا لرو، كه مونږ ديوه سړي فكرته هرڅه وسپارو معلومه خبره ده چه دبل فرد او دنورو افرادو فكرته څه اهميت نه وركوو او په احترام ورته نه ګورو.

ځينی داسی افراد شته چه پخپل غلط فكرډېر ټينګ دريږي او دبل صحيح فكر ته نه وراوړي، دهمدی لامله وايو چه ديوه مملكت كارونه بايدپه يوه فكر اجرانشي او يوه فكر ته هرڅه ونه سپارل شی.

دهرسړی فكر دهغه دتصوراتو اوشغل و مصروفيت له تاثيرلاندې وي او واقعات و حوادث، تلقينات او تبليغات فكررا اړوي، حب او بغض، خوشبيني او بد بيني د فكرپه بدلون كښې ډير دخل لري.

ديوه سړي فكرچه يوې خواته متوجه شي په هغه خواكښې ډير باريک شيان هم وينی مګرپه بله خواكښې ډيرواضح شيان نشی ليدای يائې نشی منلی نوهركله چه څوتنه په يوه موضوع كښی فكروكړی او هريو د مختلف نظر خاوندوي نوموضوعاتوته له مختلفو خواؤ كتل كيږي او ټول اطراف اوجوانب سنجول كيږي، ددغو ټولو فكرونوله مقارنې اومقابلې څخه يوه معتدله فيصله په لاس راځي اوله انفرادی فكر څخه افراط او تفريط وركيږي.

مونږ بايد د هر فردفكر ته په احترام وګورو اوپه حق ورته قايل شو، دهيڅا فكرپې له قوي اومنطقي دلايلو دبل دفكر تابع ونه ګڼو او دا و نه وايو چه يودې دبل په فكرپسې په پټو سترګو اوبې دليله روان شي مګردفكرونو شريكول او د فكر تول يوه ضروري خبره ده او دمنطق وبرهان يا صحيح استدلال په مقابل كښی له خپل فكره تېرېدل اودبل فكرمنل په كاردی.

داشتباه په وخت كښې چه له څوتنو نه قبله وركه شي هريو به پخپل فكر يوې خواته دريږي مګركه له يوه سړي سره قطب نما يا كومه داسې صحيح اله موجوده وي چه لوری اولودن معلوموي هلته به هر څوک هرطرف ته مخ نه ګرزوي.

په فكر كولوكښې بايدله دقت اوتعمق نه كار واخستل شي، ډېر خلق وي چه فكر ئې يوې خبرې ته ډير ژررسيږي اودچا خبره په نيمه پوهيږي مګرپه مسائلو سطحي اوسرسري تيريږي دغسې كسان په رشتيا چه په نيمه پوهيږي او پوره نه دي پوهېدلي، ديو عالم او بې علمه په فكر كښې همدغومره فرق وي چه دهغه په فكر كښې دقت موجودوي او ددې بل نظر برسېره او څرښنده تيريږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکربايد له فعل اوعمل سره تماس او تعلق ولری او دتجاربو په محک ئې صحت او سقم معلوم شي، تجربه په حيات کښې ډير تاثير لري او پس له کړاو او کارکولو لاس ته راځي، هرکله چه افکار عملي شي اوپس له تجربې نه ئې صحت معلوم شي هغه وخت دعلم درجه مومي اوقوت پيداکوي.

چه له لرې سرې کاندي سنجشونه کارته نه رانږدې کيږي کړي فکرونه

له دې فکر اوسنجشه پيداکيږي دماغونوکښې سودازږوکښې غمونه

بې له فکره چه څوک کار کړي خوشې زيار کړي

چه بې کاره کړي فکرونه ځان خوارکړي

چه عمل اوفکريوله بله بېل شي

عمل خوارشي فکر ورکه سمه لارکړي

کار او عمل

وروسته له فکر کولوکار اوعمل په کاردی، بې عمله فکراو بې فکره عمل يو هم سمه او صحيح نتيجه نه لري، فکر د همدې لپاره دی چه سړي ته کار او دکارسمه طريقه وښئي، د انسان صلاحيت اوقابليت دکار اوعمل له مخې معلوميږي.
تقوی او عدالت، ظلم او فسق دانسان په اعمالو اوکردار کښې ځان ښئی.
له ښه فکر نه ښه اراده او له ښې ارادې نه ښه عمل پيداکيږي ځکه کار اوعمل ته د فکر نتيجه اوغايه وايو او اصلي مقصد يې بولو.
فکر پخوا له عمله ديوه مړی مثا ل لري اومفکوره په عمل ژوندۍ کيږي دفکر صحت او غلطی پس له کار او عمله معلوميږي هغه فکر چه عملي کيدای نشي څه قيمت نه لري.
څوک چه فکر کولی شي اوکارنشي کولی هغه لکه ګوډ اوشل داسی دی چې هيڅ ځای ته نه رسيږي اوپه هروخت کښې بل ته محتاج دی.
هغه چه کارکولی شي اوفکر نشي کولی ړندو مثا ل لري چه لياره نهويني او په لياره تللی شي.
کاردانسان هغه اقتدار څرګندوي چه دلوی څښتن له قدرت څخه فيض اوبرخه لري اوانسان ته د خلافت حق ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمنطق پوهانو انسان په نطق (عقل) اوفکر له نورو حیواناتو بېل کړی مګر که نوي اصطلاحات جایزوګڼل شي نوپه کار او فعالیت یې بېلول بهتر دی.
د ځمکې په ټولو ژوو او حیواناتو کښی انسان یوفعا ل اوکاریګر مخلوق دی چې دده په کارونو اوفعالیتونو دادنیا معموره او ودانه ده، دغه لوی لوی ښارونه او لوړې ماڼۍ، دغه دکار فابریکې او ماشینونه دغه سمسورباغونه او شنه فصلونه،دغه لوي جهازونه د اورګاډی او طیارې د انسان دفعالیت اوکار شوا هد دي چې انکار ترېنه نشي کیدلی.
پاک خداي په کار او فعالیت کښې د خلقت او ایجاد قوت ایښی دی او داسې څه ترېنه پیداکیږي چې دمخه یې تصور هم نشی کېدای.
دا ممکنه ده چې دریابونه وچ شي، دغرونو کانې تمام شي ، دپادشاهانو خزانې تشې شي، په معادنوکښې څه پاته نشي او هرڅه خلاص شي مګر هغه څه چه دکاراو عمل په کځوړه کښې دی هغه تمامېده نه لري او وخت په وخت نوی شیان ترې را اوزي.
دانسان اصلي اوحقیقي ثروت کاراو دکاراستعداد دی،په همدغه شی انسان هر څه پیداکوي او له جهانه ددنیا او اخرت استفاده کوي انسان د کار او فعالیت په مرسته مړه مواد هم په کار اچوي او د ژوندیو شیانو کارترېنه اخلي، دغه ماشینونه چې ده په حرکت راوستلي دي او شپه ورځ کار کوي دا خبره ثابتوي چې انسان په نورو شیانو کښې هم دکار اوفعالیت استعداد پیداکولی شي.
دانسان په قدرت کښې دانشته چې بې روحه شیان ژوندی کړی مګر داکولی شي چې له ژوندیو شیانونه پکښې زیات قوت او ګړندیتوب پیداکړي او په هواکښې یې وګرزوي. په کار باندی آثار او نتایج مرتب کیږي او ددنیا اواخرت پنګه همدغه شی دی. .
صالح عملونه اوښه کارونه د خدای په دربارکښې ډیرقدر لري، او په مثقالونو خرڅیږي. په فعالیت اوکار کښې پاک خدای دومره برکت ایښی دی چې سړی ورته په یوه معین مقدار او معیار نشي قایلیدلی، داکیدای شي چه دکار او زیار په اثر له یوه زړي نه سمسو رباغونه جوړشي اوله لږ و دانونه خرواروونه پیداشي.
دانسانانو په کار اوعمل غرونه سوري شوه، بیابانونه زرغون شوه، په دریابونو کښې لارې جوړې شوې هوا او فضا له پښو لاندې شوه، دځمکی له سینې نه پټ شیان راووتل او داتوم بمونه پیداشوه.
که اوس هم څوک د کارپه قوت او قدرت نه قایلیږي هغه به ډیر بې شعوره وي.
دانسان په مټ او بازو، زړه او دماغ کښی د کار او عمل یو دا راز قوت اواستعداد موجود دی چه له هر څه نه هرڅه جوړولی شي او په عناصر وکښې تغیر اوتحو ل راولي.
دانسان په خوارقو او اختراعاتو کښې کارډیره مهمه اوستره برخه لري.
ددنیا له ایجادنه تراخرته پورې په دغه اوږده او طولاني سفرکښې د انسان دلارې توښه اوپانګه همدغه دکار او فعالیت قوت او طاقت دی چه ورځ په ورځ یې اثراو برکت زیاتیږي او په دغه خوری کښی هیڅ نقصان نه راځي.
په کوم هېواد کښې چه دکار اوعمل خاوندان موجود دي هلته دانسانانو جونګړې او کنډرې په عالي قصرونو او لوړو ماڼیو بدلې شوي دي، هلته دسیندونو مخه نیول شوی او دانسان په خوښه یې مجراپیداکړېده، په هغه ځای کښی غرونه او رغونه شق شوي او ډیر پېچومی اوار شویدي، هلته په سر کونو باندې دخرو او غویو په ځای اورګاډی او موټرونه چلیږي او په حیات کښی سل راز ه راحت او سهولت لیده شي.
بیکاره اوبی فعالیته انسانان اوس هم په سمڅو اوغارونو کښې استوګنه لري او د حیواناتو څرمنی اغوندي د هغوی خوراک او س هم دغرو بوټی دی او له وحشیانونه دژوند په لحاظ ډیر لږ فرق لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار دانسانانو ډیر مشکلات او احتیاجات رفع کوي او ډیري اسانی پیښوي مګر د ا هله چه له کار سره فکر او عقل ملګری وي او یو له بله مرسته وکړي د پوهانو او نا پوهانو کار دفایدې او نتیجې په لحاظ د ځمکی او اسمان قدرته فرق لري، هغه کارونه چه فکر اوعقل یې نه خوښوي دکټې په ځای زیان اوضررلري.

په کاراو عمل کښې باید اشتراک او اجتماعي تعاون موجود وي ځکه چه انفرادي فعالیت ډیر لږ منافع لري او لکه انفرادي محدود تجارت سر ګرداني یې ډیره اوګټه یې لږه وي، یو سړی داکولی شي چه دحیات او ژوند له لیارې یوازې واړه واړه کانې لرې کړي مګرهغه پیچومی چه په دغه لاره کښې موجود دی د ډیرو خلقو مشترک فعالیت اوکډه سعیه غواړي، داپیچومی هغه وخت او اریږي چه ټول ورته متوجه شي او په ګډه کاروکړي.

تر څو چه په یوه ملت کښی اجتماعي همکاري پیدانشي د حیات لوړې ژورې نه ورکیږي اوپوره راحت او سهولت نشي پیداکیدلی.

مونږ باید اول دفکر اوعمل موافقه حاصله کړو اوبیا دډیر افرادو فعالیتونه متفق کړو چې یوې سمې او صحیح نتیجې ته ورسیږو.

وایې چه په یوه وچه بیدیاکښې یوشل او یوروند یو ځای شوه، هلته اوبه نه وې، سبوری نه و، ډوډۍ نه و او د دواړو ژوند په خطرکښی و.

ړوند لیاره نه لیده او نه پوهیده چه کومې خواته ودانی اوابادی ده؟

شل ته لوری او لودن معلوم و مګر تللی نشو او پښې یې نه وې.

دوی دواړه وروسته له مفاهمی او موافقی نه په دی راضی شوه چې شل ړانده ته وربه شاشي، دی به هغه ته لیاره ښئي او هغه به ځي.

په دغه ډول دواړه ودانۍ اوابادۍ ته ورسېدل اویخې اوبه توده ډوډۍ ئې پیداکړه، که دغه شان دعمل اشتراک اوکړ فعالیت پیداشو شل او ړوند هم یوځه کولی شي او یوه ځای ته رسیږي که هر یوبیل بیل کوشش کوی یو هم له دې بیابانه ژوندی نشي وتلی اوپه لوږه تنده کښې پاته کیږی.

دیوه ملت دپېشرفت او سعادت لپاره دفکر اوعمل اشتراک ډیره صحیح نسخه ده او ډیر مشکلات پرې حل کیږي.

کارونه د نتیجې اوفایدې په لحاظ په دوه ډوله دي:

یو هغه کارونه دي چه نتیجه یې ژر لاس ته راځي اوګټه یې په لږ وخت کښې معلومیږي، ځینې نورداسې دي چه نفع او فایده یې ځنډ غواړي اوپس له ډیر انتظاره یې نتیجه راوزي.

ددی دواړو کارونو مثا ل داسې دی لکه ځینې حیوانات یا نباتات چه په لږ وخت کښی لوئیږي اوپه لږ وخت کښې نتیجه ورکوي، ځینې نوربه ډیر وخت کښې کما ل ته رسیږي اوثمره یې پس له ډیر وخته څرګندیږي.

یو چرګوری په څو ورځو کښی له هګۍ راوزي او په څو میاشتو کښې په هګیو راځي او ډیر بچي راوړي یوه اسپه پس له څو میاشتو یوبچی راوړي او هغه هم پس له ډیرو مباشتو دسپرلي کیږي او ډیر انتظار په کاردی چه یوسړی یوه ځای ته ورسوی.

همدغه شان یو حیوان په څومیاشتوکښی بلوغ او کما ل ته رسیږي او یو انسان پس له ډیر و کلونو رشد او ځلمیتوب ته رسیږي نو هغه نتایج چه پس له ډیر وخته په لاس راځي له هغو نتایجونه ستراو مهم دي چه په څو ورځوکښې حاصلیږي کارونه او اعما ل هم دنتا یجو او فوایدو په اعتبار ځینې آني اوځینې ځنډنی دي.

څنګه چه علاجونه او چارې په فوري او اساسي علاجونو بیلیږي او بی له یوه فوري او آني ضرورته مونږ دخپلو رنځورانو اساسي علاج ته متوجه کیږو ، باید کارونه هم په اساسي ډول شروع کړو او هغه کارونه چه پس له ځنډه ځنډنی فواید لري له نظره نه غورځوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ملتونه چه کارته دآني اوفوري منافعو په لحاظ ګوري او نتایجوته انتظارنشي ایستلی هغوی له لویو او مهمو منافعو محروم دي اوتل يې په چرګو او چرګورو نظر وي هغوئ ددی په ځای چه د خوکالولپاره اساسي پلانونه طرح کړي او هغه عملي کړي شپې او ورځې په نظرکښی نیسي او د چا خبره خپلې شپې تیروي.

هغوی په دې باندې ښه نه دي پوه شوي چه دملتونو عمرلکه دیوه فرد عمر لنډ او محدودنه دی چه په دغسې لنډو پروګرامونو سرته ورسیږي او اني ګټې په نظرکښی ونیسي.

هرکله چه یو دهقان تخم کري او نه میاشتې وروسته حاصل اخلي یوملت باید داسې تخمونه هم وکري چه شل دیرش کاله یایو قرن او دوه قرنه وروسته نتایج ورکوي او فواید يې ظا هریږي.

ددیموکراسي حکومتونو او استبدادي حکومتونو یوفرق همدغه دی چه په کوم ځای کښې چه ملی شوراګانې موجودې وي او د ملت وکلاٴ دملت خیرو شرسنجوي نود ملت عمر او پاینت په نظرکښې نیسي او دنقشو طرحه کولو په وخت کښې دملت عاقبت او آینده سنجوي مګر یو مستبد حکومت چه هرڅه کوي خپلې شخصي ګټې ته ګوري او د خپل عمر په احاطه کښې د ځان ګټه لټوي. موږ باید په اجتماعي امورو اوکارونوکښې اساسي بهبود له نظره ونه غورځوو اولوټه ایښودل او تیریدل په هیڅ کار کښې غوره نکړو او یو فرد دا نشي کولی چه په خپل کار او عمل کښې سل کاله وروسته په نظرکښې ونیسي، یوملت خو باید خپله اینده اوراتلونکی نسل هیر نکړي اوداسی کارونه وکړي چه لمسو او کړوسو ته ئی هم نفع اوفایده ورسیږي او د ودانی اساس ئې ډیر ټینګ اومتین وي، هر کله چه یو سپین ږیری دهقان په اخرعمر کښې نوی نیالګی ږدي چه روستنی ئې سیوري ته کښیني او میوه ئې وخوري یوملت به ولې داسې کوي چه لکه یو دکاندار هر وخت ځانته له بازاره میوه واخلی او دباغ جوړولو په فکر کښې نه وي.

له کار سره علاقه

په کتابونوکښې ئې راوړیدي چه له کارسره علاقه دسړی ټول فکر دکار خواته متوجه کوي او هر څومره چه د کار مینه په زړه کښې زیاته شي دانسان په کوښښ کښې هغومره زیاتوالی راځې اوکار ښه کیږي.

دا خبره محض کتابي خبره هم نه ده کله که تاسي پخپلو مزدورانو پسې دکار کولو په وخت کښې څارکړی وي دا به درته معلومه شوی وي چه ناراسته لوګری خپل لورپه لوټه تیره کوي او هیڅ کارنه کوي ځکه چه هغه له کارسره مینه اوعلاقه نه لري او دکار شوق يې په زړه کښې نشته، ډیر خلق دي چه د سږی و رځنې د حا ل احوال پوښتنه وکړي وائي شکر دی شپې او ورځې تیریږي، نوهغه څوک چه محض دشپو او ورځو تیریدل غنیمت ګڼي او شکرونه باسي هغه به کار ته په څه نظرګوري اوله کارسره به څه علاقه لري؟

زمونږ ډیر ښه مامورین او کار کونکي هغه کسان دي چې په حاضری ټینګ دي او په وخت کارته راځي که څه هم هیڅ کارنه کوي او قصې کوي.

اکثره خلق چه له اجتماعی امورو سره علاقه ښئي په دې ټکي ډیر زوراچوي چه څوک کارنه کوي له کارسره علاقه نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ربښتیا ووایو تشخیص بد تشخیص نه دی، خلقو مرض راله پېژندلی دی مګر په علاج کښې نه دی کړېدلی چه له کارسره علاقه څه وخت او څنګه پیداکیږي؟
پخوا له دینه چه وګړي دتعلیم او تربیت په اثر یو اجتماعی شعوراو احساس پیداکړي او وطن خپل کور وګڼي او د مزدورانو چم ورسره ونکړي مونږ څه کولی شو؟ اودکار علاقه څنګه پیداکولی شو؟ ددې سوال په جواب کښی د هرچا خوښه چه هر څه وايي، زه خو یو هم مهم ټکی ته اشاره کوم او وایم که دلته غړیدونکی او بینا سترګې پیداشوې اوکارته یې کتل ارومرو له کارسره علاقه پیداکیږي او کارونه ښه کیږي، تراوسه پوری خوپه هره اداره کښی له یو آمر اومشر د تفتیش په ډول ننوزي سمدلاسه حاضر ي ګوري او بل هیڅ شی نشي لیدلی تر دې وخته خو مونږ د حاضری اخستلو او حاضری لیدلو نه نه یو اووښتی اوکار ته نه ګورو، په هیڅ اداره کښې هیڅوک په وزګار کښینا ستلو او کارنه کولو له جزا لاندې نه دی راغلی او حاضر ګڼل شوی دی هرکله که د کار مبصرین په کارپسې وګرزېدل او کارته یې کتل، دهر چا پښرفت او ترقی دکارله مخې شوه او نورشیان له مینځه ووتل له کار سره به علاقه پیداشي او کارته به په مینه او محبت خلق وګوري.
انسان له خپل پښرفت اوخپلی ترقی سره ټینګه علاقه لري که ترقي بې له کارکولو په بل راز ممکنه نه وه او د چا کارنه ورکیده دکارمینه په زړونو کښې ځای نیسي او له کارسره علاقه پیداکیږي.
په هر بازار کښې چه هره متاع ښه خرڅیږي خلق هماغه شی ورته راوړي اوپه هماغه شي پسې ګرزي،که د کارخریداران پیداشوه او کارونو قدر او قیمت پیداکړه د خلقو په مټو کښی به زور او قوت پیداشي او ډیر درانه پېټی به په اسانه اوچتوی، بیا به زړونه دغسې ساړه نه وي او خلق به دتملق او چاپلوسی په عوض کارکوي او هرڅه به دکار په لمن کښې غواړي خلق به په دې پوه شي چه کار او زیار لکه یو کامل پیر خپل مرید لوړو مراتبو او مدارجو ته رسولی شي او په کارباندې هر راز کارونه کیږي.
که زمونږ ښارته یونوی کاروان راغی اودکار ښایسته اوښکلې منظره یې خلقوته وښودله بیا به دکار غلامی په باداری اوسرداری خپله ښه بدله کړي او پادشاهان به یې خریداران شي.
اوس خو کاردنوکرانو او مزدورانو کاردی مګرکه اصلي او حقیقي څیره یې څرګنده شوه زلیخابه یې په مینه او محبت افتخار وکړي او داغلام به .زښت ډیر عزیز شي.

عقیده

له دې حربي ټانکونو نه هغه خوا دډیرو توپونو اوډیرو لښکروتر شا له هوایی طیارونه ډیر پورته یو دا راز قوت لیدل کیږي چه په ټولو قوتونو غالب دی. له دې قوت سره نه اور او نه اوبه مقاومت کولی شي او نه ورسره په توره او علم مقابله کیږی.
داقوت هغه عقیده ده چه انسان هر راز ایثار اوقربانی ته تیاروي اوپه ملتونو کښې یو فعا ل عقل، نه ویریدونکی عشق، فرهادی عزم اوسیلابي حرکت پیداکوي چه هیڅوک او هیڅ شی یې مخه نشي نیولی، که تاسې کوم داسې ملت ګورئ چه هغه په هیڅ شي عقیده او باور نه لري او دهیڅ شي لپاره له سر او ماله نشي تیریدلی یقین وکړئ چه هغه ملت لکه داوبو څک ډیر ژر ورکیږي او محوه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د روح خوشحالی او دزره اطمیان چه سړی یې نه په ما ل او دولت کښې موندلی شي او نه یې دعلم وفلسفی په رڼا کښې ځوک مومي نه په لوړو ماڼیو کښې پیداکیږي نه په زیب و زینت او جاه وجلال کښې لیده شي دعقیدې خاوندان یې دعقیدې په لاره کښې په هرقدم کښې مومي او هرساعت یې استقبا ل کوي.

کوم کسان چه نه په دینی اساسانو ایمان لری اونه په اخلاقي او روحاني نوامیسوګرو هیدلی دی، نه یې په نظرکښې ملي شعایرڅه قیمت لري، هغه په هیڅ مه حسابوئ او هېڅ یې وګنئ.

انسان یوازی هغه چا ته نه وایي چه شکل اوبڼه یې د بنیادمو وي او دانسانانو جامې یې اغوستی وي، هغه اشخاص چه له خوراک او څکاک نه هغه خوا نور څه نه پیژني او له مادي خوندونونه غیر بله قبله اوکعبه نه لري هغه باید د هوا دمرغانو په شمیرکښې راشي چې ددنیا له باغ وبڼ نه میوې او دانې ټولوي، په ګڼو اوشنو بڼونو کښې اوسي او نور هیڅ کار نه لري اود هیڅ کارنه دي.

بې عقیدې خلق لکه دلارو او کوڅو خځلي داسې وي چه هوایي بادونه یې هرې خواته وړي او لوبې پرې کوي، مګر هغه چه عقیده لري او په یوه عقیده ټینګ ولاړدی دهغوی عزم او اراده دومره قوي وي چې د نمرود له اور ه هم نه ویریږي او په خطراتو ډیر زرور ورځی.

دعقیدې پیداکول او ټینګول یوقوي او مقتدر پالونکی غواړي چه عملاً د عقیدې په نشر او تحکیم کښې برخه واخلي او دعقیدې عاشق وبلل شي.

دعقیدې په ټینګوالی او ککلوالی کښې ادبیات ډیره حصه لري بلکه کیدای شي چه عقاید ایجاد کړي او یوملت دځینو شیانو معتقد وګرزوي.

دغه دوطنیت او ملیت مفکوره چه د ځینو اقوامو لپاره عقیده ګرزېدلي ده په اصل کښې ددې عصر د ادب مولود دی اوشعرو ادب په کښې عقیدوي قوت پیدا کړی دی. څنګه چه شعر او ادب عقاید ټینګوي، فلسفه او سیاست په عقایدوکښې ضعف او فتور راولي او له خرافاتو سره ئې برابروي د شعر او ادب دا وظیفه ده چه معتقدات او اخلاقي مبادي ټینګ وساتي او په دغسې ذهني روابطو د یوه ملت ارتباط او اتصا ل قوي کړي.

اخلاق

ښایي چه داعنوان د هر چاخوښ نشي او هرڅوک دغه مضمون تراخره ونه لولي مګر زنځورانو ته سړی ښخو نده دارو هم ورکوي او دواګانې اکثره بد خونده او بې مزې وي.

مونږ ډیر سره اوسپین مخونه، غټ څټونه اوقوی وجودونه ګورو چه په راز راز روحي او اخلاقي مرضونو اخته دي او ډاکترانو ته ځانونه نه ښئي.

زمونږ طبیان هم په دغسې نا جوړیو ښه نه شي پوهیدلی اوله مریض نه دطبیب حا ل ډیر بتر معلومیږي.

دیوه ملت دپاره ترهرڅه دمخه داپه کار دی چه خپل اخلاقي شان او وضعیت ته ملتفت شي او خپل زړه او دماغ معاینه کړي. داخلاقو رڼا زمونږ په هیواکښې لکه دغلو ډیوه ډیره خړه اوکم نوره ده په دغسې تیاره او تورتم کښې د انسانیت اوسرِیتوب صفات او خویونه ورکیږي اوسړي ته څه نه پاته کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ اوس نږدې نږدې داسې مرحلې ته رسېدلي يو چه بد اخلاق نبه ګڼو اوپه ناوړه خويونو افتخار کوو ځکه چې اخلاقي ذايقه موباېللې ده او خواړه راباندې ترخه لګيږي.
اوس مونږ فريب، چل او ټګې هوښياری بولو، له يوه او بل سره مجامله او منافقت، بېځايه مراعاتونه او د حق ويلو په ځای کښې چوپ کښېناستل مهارت اوهنر ګڼو، صداقت راته دساد ګانو خوی او خصلت معلومېږي.
اوسخاوت دبدوی او ابتدايي اواقوامو عادت شميرو.
ډير خلق شته چه له اخلاقي مباحثو څخه مړښت اوبې نيازي ښکاره کوي او وايي هغه خويونه چه پخواستايل کيده اوس نه په کاريږي، مونږ بايد زاړه تعليمونه پرېږدو او په دې اقتصادي عصرکښې دجود اوسخا سندرې ونه وايو.
زه دا منم چه ددې عصر اقتضا په اخلاقو او عاداتو کښې څه تغير پېښ کړی او اخلاقي ذوق يې څه قدرته اړولی دی.
په دې وخت کښې دصداقت اوسخاوت عناوين د چا توجه نه جلبوي مګر دانشم منلی چه اخلاقي تعليم بيفايدې دی او ضرورت ورته نشته.
ترڅو پورې چه انسان په دروغو شرميږي، تر هغه وخته چه يو انسان دبل انسان صميميت او ملګرتياته محتاج دی، ترهغه زمانه چې انسان په مينه او معاونت خوشحاليږي او د دوستۍ قدر کوي مونږ به رښتيا او وفا، اخلاص او محبت، ايثار او سخا ستايو او احسان ونېکۍ ته به په ښه سترګه ګورو.
ځينې کسان چه په دوايروکښې کارونه کوي اورسمي وظايف لري هغوی داخلاقو له کتابه يو يادوه شيه غوره کړی او هماغه کافي ګڼي.
دوی ډير ځله په وظيفه شناسۍ او پاک نفسۍ وياړي او دچا اخلاقي مراعات په ځان لازم نه ګڼي بلکه بې پروايي اوبې اعتنايي ورته ښه معلوميږي او له لحاظ و خاطر سره مجادله ضرور بولی. دا راز خلق سره له جدېت اوفعاليته اوسره له دې چه له چا نه رشوتو نه نه اخلي اوله حقه نه تيريږي خلقو ته ښه نه معلوميږي او په نفرت ليدل کيږي ځکه چه دوی هغه انساني اواخلاقي جاذبه نه لري چه د خلقو توجه جلبوی اوپه زړونو تسلط پيداکوي.
دوی په دې رازنه دي پوهېدلي چه ژوندون يوازې فعاليت او ماشيني حرکت نه دی چه سړی پرې اکتفا وکړي او په نور څه پسې ونه ګرزي.
څنګه چه مونږ په اجتماعي حيات کښې يو دبل لپاره کار کوو او تعاون ته اړيو، يو دبل ترضيې ته هم محتاج يو او ددوستانه علايقو او روابطو په ساتلو ترهغه حده چه اخلاق اجازه راکوي مکلف ګڼل کيږو.
اجتماعي ژوندله مونږ نه داغواړي چه له خلقو سره يو ښه راز اتصا ل او قرابت پيداکړو او د اخلاقو په مرسته په زړونوکښې محبتونه توليد کړو.
ښه اخلاق او ښه خويونه د همدې دپاره دي چه مونږ يوله بله نږدې او په مونږ کښې اجتماعي همدردي پيداکړي.
که دغه انساني جاذبه نه وي موجوده نو دغه کلي او ښارونه چه مونږ په کښې او سو، مونږ نشي راټولولی او د دوه ورونو ژوند هم ډير تر يخيږي او بېخونده کيږي.
اخلاق بايد په مونږکښې لوربنه او پيرزوينه پيداکړي، له زړونو اوسينو څخه عنادونه او حسد و کدورت وباسي، ژبه په رښتيا ويلو او حق بيانولو وچلوي او دحرص اوشهواتو مخه ونيسي.
د يوه ملت اخلاق چه فاسد او خراب شي هغه ارومرو د انحطاط اوپېتوالی خوا ته درومي او له ډيرو بدبختيو سره مواجه کيږي.
په يوه ملت کښې که اخلاقي پابندي نه وي موجوده هلته قوانين او اجتماعي نظام د مفاسدو او مظالمو مخه نشي نيولی او عدالت ښه نه قايميږي، هغه خلق چه له ښو اخلاقو تير شوي دي او اخلاقي تربيه نه لري هلته ډير فجا يع او مصيبتونه ليدل کيږي او انسانان سمه لاره پريږدي په نفس وشيطان، هوا او هوس پسې درومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته عياشي اوشهوت پرستي، دروغ ويل او حق پټول رواج پيداکوي او دخيرو صلاح مينه له زړونو څخه وزي، په انساني شعوراو ادارک کښې تغيير پيښيږي، دښو او بدو تميز څوک نشي کولی، دفضايلو قدر او قيمت کميږي، صبرو ثبات استقامت او حقانيت په افرادو کښې نه پاته کيږي، هر څوک هرڅه کوي او شرم و حياله سترګو وزي، هغه تقویٰ او عفت چه انسان له هلاکت او رذالت څخه ساتي ضايع کيږي او افراط و تفريط د عدالت او مساوات ځای نيسي.

ددغو ټولو ملاحظاتو په اثر يوملت بايد خپلې خزانې دومره ټينګې ونه ساتي لکه چې خپل ملي او عالي اخلاق ساتي.

داخلاقو ساتنه ترهرڅه زياته ضرورده، که اخلاق نه و، هيڅ نشته او هيڅ نه پکاريږي. بې اخلاقو ژوند د مريضانو او رنځورانو ژوند دی چه له ډيرو شتو سره بېخونده او بې مزې وي.

دغه راز نا جوړتيا صحيح اديان او ليکوال ورکولی اوکمولی شي او د همدوی کار دی چه لوړ او عالي اخلاق په ملت کښې وساتي او محوه کېدوته يې پرې نږدي.

تعليم او تربيت

چاچه دتعليم اوتربيت ټکی اوريدلی او د دواړو په مفهوم اومعنی کښې يې غور او دقت کړی دی هغه پوهيږي چه تعليم بېل شی او تربيت بېل شی دی.

علم په ټوله نړی کښې تقريباً يو راز وي مګر تربيت په هرملت او هرمملکت کښې بل راز کيږي. علم په لږ وخت کښې ديو څه کتابونو په ورلو او ترجمه کولو له يوه ځايه بل ځای ته نقل شي مګر دتربيت انتقا ل عمرونه اوډير وسايل غواړي.

دعلم ښودنه د يوه ملا او معلم کاردی مګرتربيه کو ل دمحيط او جامعې، دمور اوپلار دکوراو کورنۍ ديوه قايد او مرشد وظيفه ده.

علم په الفاظو اوکلماتوکښې ځای لري مګرتربيت په عمل اوکردار کښې ځان ښئي.

دغه راز تعبيرات زښت ډير دي اوسړی کولی شي چه دتعليم اوتربيت راز راز تعريفونه وکړي او بيل بيل لفظونه ورته په هره ژبه کښې پيداکړي. تعليم ته ښودنه يا پوهونه ووايي او تربيت روزنه اوپالنه وبولي، هغه آسان او دا ګران کار وګڼي. دمدنيت او تهذيب، اخلاقو او عاداتو اساس تربيت وبولي او په اختراعاتو او اکتشافاتو کښې علم ته زياته برخه ورکړي.

دا کېدای شي چه ديوه سړي فهم او ادارک، پوهه اوهوښياري زياته وي، کتابونه يې ډير لوستي وي، معلومات يې له مدني اشخاصونه هيڅ کم نه وي مګر دتهذيب اوتمدن په لحاظ په ډيرو ابتدايي مراحلو کښې پاته وي.

يو سړی داکولی شي چه دمعلوماتو او نظرياتو په اعتبارد خپلي جامعې اومحيط له عمومي سطحې ډيرلوړ شي، خپل لباس اوخپل ظواهر بل راز کړي مګر خپله محيطي او نژادي تربيه هغومره نشي اړولی او هغه ترقي چه په هغه خوا کښې کوي دلته يې لسمه برخه هم نشي کړای.

رښتيا وايي چه ختکه غر هغسې يې کربوړی، که يوسړی هر څه وکړي او سل رازه صابون په ځان ووهي بيا هم دخپل هيواد تربيوي رنګ له ځانه نشي لرې کولی اوخپله ملي تربيه نشي اړولی.

ښايي چه تاسې په غرونو کښې له سمې نه ښه ښه ملايان پيداکړئ چه دکتاب په حاشو اونکتو بـه ډيرښـه پـوهيږي، په منطق او فلسفه کښې به يې شهرت لرې ځايونه رسيدلی وي مګر وضعيت ا و ناسته ولاړه به ئې دغره والو وي او په اخلاقو او عاداتو کښې به له هغوئ نه څه ډيرفرق نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه به په ښارونوکښې ډیرې شپې تیرې کړی وي، علم به یې له سمې او اوارې نه غره ته خیژولی وي مګر دښاروالو او سمه والو تربیت به یې له ځانه سره نه وي وړی. ډیر پوهان به وي چه په ډیرو دقیقو علمي مسایلو به پوهیږي مګرکوم نواقص او عیبونه چه د محیط په تربیه کښې وي هغه به نشي لیدای اوپه دې باب کښې به له عوامو ډیر فرق نه لري.
دلته هغه مشهوره قصه رایادیږي چه دپښتنو په سیمه کښې دوه غرونه دي یوته ایلم او بل ته دوه سری وایي، څه خلق چه دایلم په لمنه کښې اوسي هغوی خپل غرجګ ګڼي، څه نور چې د دوه سری په اړخ پراته دي هغوی وایې دوه سری هسک غر دی.
ددوی په مینځ کښې هروخت په دې خبره جګړه وي اوکله کله به کښې سرونه هم ماتیږي، په دغه ځای کښې کوم وخت یوطالب العلم له خپل استاذ سره دابحث راواخیست چه مونږ ولې ټول عمر په خوشې خبره جنګونه کوو او یوبل ژوبلوو؟ دانا پوهی باید ورکه کړو او داعادات پریږدو، استاذ هم دده تائیدکاوه او دا جنګونه یې د حماقت او ناداني سنداو حجت ګاڼه، په دې بحث کښې له طالب نه وویل شوه معلومه خبره ده چې دایلم غرجګ دی او دوه سری ټیټ دی، دلته دملاصاحب هغه ټولې خبرې هیرې شوې او طالب ته ئې په بدو او ردو ویلو شروع وکړه، طالب هم دایلم په غره ټینګ ولاړو او له استاذ سره په جګړه اخته شو.
وګورئ! دوی دواړه دعلم اوپوهې له خوا پوهیدل چه دا جګړه د ناپوهی علامه ده مګر د محیط له تاثیره یې ځانونه خلاص نشوکړای اوکه هر څه و، بیا هم یو د ایلم او بل د دوه سری و.
علم او پوهه سړی پوه کولی شي مګر منع کولی یې نشي ځکه چه تربیه په علم باندی غلبه لري. یوسړی داکولی شي چه بل په خبره پوه کړي مګر ښه کولی یې نه شي، انسان په ډیرو شیانو پوهیږي مګر کوی یې نه، پوهو ل دعلم کاردی مګرښه کو ل اوپه ښه لاره بیول صحیح تربیت غواړي.

د قضاوت شعور

ځینې کسان دي چه په خپله پره نه شي پوهیدلی او ټل نور خلک په خپل حق کښې ملامت بولي. دوی هرڅه کولی شي مګر په ځان باندې دملامتی حکم نشي کولی او خپله ګناه ورته دنورو له ټوا به ښه ښکاري، دوی په خپل ځان او په خپلو کړو هیڅ قصورنه ویني او داسې معلومیږي لکه چې ددوی سترګې د ځان د لیدو د پاره نه وي.
د دوی د ډیوې لاندې همیشه تیاره موجود وي او هغه څه چې باید په ځان کښې وګوري په جهان کښې یې ګوري.
دوی چې په خپل ګریوان کښې سرښکته کړي او ځانته متوجه شي یوه ذره ملامتي نه شي لیدای مګرچې بل ته متوجه شي ډیر واړه شیان په نظرکښې غټ ورځي او په لرمانه کښې هډوکې پیداکوي ددغسې اشخاصو انساني شعو ډیر کمزوری وي او دوجدان سترګې یې ړندې وي.
دا راز خلک دانصاف او عدالت په پوله هم کله نه وي تیرشوي، او دبل آس له خپل ټټو سره هیڅکله نه برابر وي.
دغسې انسانان چې دخپل عیب او قصور له لیدلو عاجزدي اودغه توان نه لري چې په خپله سهوه او خپل نقصان اعتراف وکړي، دخپل ځان اصلاح هیڅکله نه شي کولی او خپل عیب ورته هنر معلومیږي.
هغه دقضاوت شعور چه په حیوان کښې نشته او په انسان کښې شته سړی مجبوروي چې خپل ښه اوبد وسنجوي او هغه وخت چه دده معامله له نورو سره پیداشي ځا نته تر ځځ ونه وهي او ډیره ښه منصفي وکړي.
هغه وخت چې انسان د ځان او دبل په حق کښې حکمیت کوي او ځانته دقضاوت په حق قایلیږي باید خود خواهي او خو د غرضي پریږدي، د ځان مینه له زړه نه وباسي، د خپل اوپردي فرق ونه کړي، د حق په ستونې پښې کینږدي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له حق څخه تیر نشي، عدالت او حقانیت له انسان نه همدغه تقاضا لري او دقضاوت شعور داغواړي چې انسان به له ځا نه سترګې نه پټوي او په خپل قصور به اعتراف کوي.

زه دانه وایم چه ځوک به هیڅکله کوم بد یا ناوړه کارنه کوي، هیڅکله به د چا په حق کښې ګرم او ملامت نه وي او نه به د نفس او شیطان په لار درومي ځکه چه زه په دنیا کښې دیوه معصوم انسان انتظار نه لرم او دانسانانو په هیواد کښې پربنتي نه غواړم، زما آرزو یوازې همدغه ده چې انسان یواخلاقي احساس او دقضاوت صحیح شعور ولري چه خپل نفس هم محاکمه کړی شي اوپه خپله ګناه اعتراف وکړي. کله چه انسان له ځانه سره یوازې کیږي او په خپل ګریوان کښې سربنکته کوي باید خپل عیبونه خپل نقصانونه ولیدای شي او ندامت وکړي. همدغه پښیماني او ندامت انسان اصلاح کوي او پاک خدای پرې خوشحالیږي.

انسانان هم هغه انسانان ډیربنه ګڼي چه په حق اعتراف کوي او خپله پړه مني، هغه ځوک چې ګناه کوي او ځان ګناهکارنه بولي، هرڅوک ورته په قهر اونفرت ګوري او د خدای درحم او مهربانۍ مستحق نه ګڼل کیږي، دانسان اوشیطان فرق همدغه دی چې یو په خپل قصور او پخپله ګناه اقرار کوي او مغفرت غواړي، هغه بل د خپلې سرکشۍ او نافر مانۍ دپاره دلایل پیداکوي او ځان ګرم نه بولي.

دعصیان او بغاوت فرق هم همدغه دی او هغه شی چې له ګناه نه لوی جرم بلل کیږي په خپله ګناه نه قایلید ل او خپله پړه نه منل دی.

ذوق

ځوک چه د یوه ښه شعر په لوستلو، دیوې ښکلې نغمې په اورېدلو، دیوې ښې منظرې په لیدلو پخپل نفسی حالت او کیفیت کښې تغیر وینی او د خوشحالۍ احساس کوی هغه ته د ذوق خاوند ویل کیږي، او هغه چه له دې ټولو شیانو پټې سترګې تیریږي او په بې اعتنایې ورته ګوري د بې ذوقو په ټولګي کښې راځي.

د یوه مدنی او بدوی انسان فرق هم د ذوق او حساسیت په اعتبار ډیر ښه معلومیږي.

هغه څه چه یوشاعر او دشعور خاوندئي داسمان په رڼو ستورو، دسپوږمۍ په سپینه رڼا، د دریاب په مستۍ، دشنو بڼونو په سمسو رتیا، دبلبلو په نغمو، دښکلو په ناز او خنداکښې ګوري د غرو شپانه اوساده انسانان یې هم وینې مګرپه دواړو یوشان اثرنه کوي او په احساس کښې یې ډیر تفاوت موجود وي.

هغه کسان چه د شعر او ادب له اغیزې لاندې نه دي راغلي او دغه حلال سحر پرې تاثیر نه کوي باید پخپل ځان وویریږي اوپوه شي چه انساني احساس یې ډیر کمزوری دی او له ذوق څخه لږه برخه لري.

هغه ذوق چه انسان ته دخوړو اوترو خوند ښئي حیوانات یې هم لري او مچان هم د خوړو احساس کولی شي مګر هغه بل ذوق چه دلطایفو او محاسنو په خوند باندې پوهیدل دی هغه یو بل شان تلذذ دی چه په خوراکو نوکښې هیڅکله نه موندل کیږي او له شهواني خوندو نه هسک مقام لري.

دا ذوق بلبله دګلزار لورته بیایي اوهغه ذوق کارغه په مردارو پسې ګرزوي. بې ذوقی د انسان لپاره لوی عیب دی اوهغه ځوک چه دښو خبرو او انسانی فضایلو په خونداو کیف نشي پوهیدلی له ډیر لوی نعمته محروم دی. هغه چاته چه دزرکو له اوازه درزکو کباب خوندورکوي او د رباب له ترنګه دغوری شرنګ ته زیات خوشحالیږي د هغه په حا ل افسوس او حسرت په کار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شان خلق دوطن له خرابۍ نه د خپلې اشتها په خرابۍ ډیر خپه کیږي اوبې له شخوند وهلوپه خوندنشي پوهیدلی. ځوک چه د خیر رسولو اوعواطفو ذوق پیداکړي هغه بیا له دېنه چه ځان ورې پریږدي او بل موړ کړي ډیر خونداخلی اودغه مزه په ډیرو خوندورو طعامونوکښې نه مومي.
پوهان اومشران باید دصحیح اوانسانی ذوق په پیداکولو او روزلو کوښښ وکړي او حیواني ذوقونه په انساني ذوقونو بدل کاندي. هغه کسان چه دشهواتوپه استسقی اخته دي او داتنده پکښې زیاته شوېده که هغوی هرځومره ځوروب اوسیراب شي نسونه ئې پرسیږي اومري مګر تنده ئې نه ماتیږي او قناعت ئې نه حاصلیږي.
ددوی اساسي علاج دانه دی چه خواړه او اوبه پرې زیات کړو بلکه اصلي چاره ئې پرهیز او درنځور ذوق مخالفت دی.
که ذوق مریض اوعلیل وي یاله فسق اوفجورسره اشناشي دغه ملکوتي انسان د حیواناتو په غوجل کښې ترې اومقام یې ټیټوي مګرکه دغه مادي ذوق له معنوي عالم سره اشنايي پیداکړي او نور خوندونه وپیژني انساني سویه لوړیږي اوعالي اخلاق په محیط کښې رواج مومي. دذوق تربیه او پالنه دعالي ادب اوشعر کاردی او په ادبي درسونو ذوق عرفاني کیږي.
هغه روحي امراض چه ډاکتران یې علاج نشي کړای دشعر او ادب خاوندان یې په اسانۍ چاره کولی شي.
که په شعر او ادب کښې معنوي ذوق او عرفاني شعور حلول وکړي او شاعر دظوا هرو په ځای حقایق او معاني وستایي کیدای شي چه دیوه ملت په روحیاتو، اخلاقو او عاداتو کښې تغیر پېښ کړي او ذوق یې وروا ړوی.
هغه احساس او هغه مینه چه له سلیم ذوق ځخه پیدا کیږي په اجتماع کښې ډیر ښه تاثیر لري او د ډیرو بدبختیو علاج پرې کیږي.

خیال

خیا ل یوېټ معنوي قوت دی چه له واقعاتو اومحسوساتو نه هغه خواځینې شیان وینې او په غیبي حقایقو پوري زړه ترې.
په کومه لاره چه خیا ل تللی شي هلته عقل د ړندو په شان تیریږي او ځه نه ویني. د انسان د فکر او عقل مانۍ په خیا ل ولاړه ده او دملتونو په حیات کښې ډیره ستره او مهمه برخه لري.
کوم علوم چه عقل پرې یقین کړی دی او دخیا ل برخه په کښې ډیره لږه معلومیږي که غوراو دقت وکړو خیا ل په کښې ډیره برخه لري.
که تاسې له یوه ریاضي دان ځخه د (واحد) تعریف وغواړئ چه دریاضیانو ابتدا او انتها ګڼل کیږي یا د هندسې له یوه عالم ځخه د (نقطې) پوښتنه وکړئ چه ټول خطوط ورځنې پیداشوي اوله خطوطو ځخه بیاطو ل، عرض او عمق یعنې مقائیس ثلاثه پیداشوی دغه دواړه شیان بې له خیاله وجودنلری. دغه دصحراکانې چه مونږ ئې په حجریت او کاڼیتوب پیژنو دا هم دخیا ل اغیزه ده او دانسان تحلیل دتحجر اوتجمدپه صورت ورته قایل شوی دی.
که چیری انسان د خیا ل له قوته محروم وای اوبې له محسوساتو یې نور ځه نه لیدلی عقل اوفکر یې دغې درجې ته نشو رسیدلی اوپه غیب یې ایمان نشو راوړلی. خیا ل په انساني ژوند کښې نشاط اوسرورپیداکوي او احساسات وعواطف

(c) ketabton.com: The Digital Library

روزی. هغه شی چه دانسان په نظرکښې معنوي محسنات او روحي آما ل ځلوي هغه خیا ل دی او همدغه شی لکه یو ه ښکلې حوره انسان په هر حا ل کښې خوښ او خوشحاله ساتي.
دوطنخواهي احساس، د ازادی ارزو، دشهرت تمنا دانسان یوه خیالي معشوقه ده او همدغه شی یې یوې خوا او بلې خواته بیا یې اولوی لوی کارونه پرې کوي. .همدغه انسانی تخیلات دي چه دیوه ملت خواره واره افراد راغونډوي او اجتماعی جذبات و احساسات ژوندی کو ي، خیا ل په شعر او ادب کښې ډیر د خل لري او شعرا ٔ او ادبا ٔ د خیا ل په مرسته عواطف اومشاعر راویښوي.
چیرته چه شعر او ادب کمزوری او خیالات مړه وي هغه ملت هم مړبلل کیږي اوانسانان د مادیاتو په مینه کښې ورکیږي هلته په زړونو باندې مایوسي اوافسردګي غلبه پیدا کوي او دعرفاني نهضت او ارتقا مینه له مغزونه وزي.
په دغسې ځایونوکښې خلق په مساجدوکښې ناست وي سرونه یې په زنګنو ایښی وي، خطیبان خطبې او خطابې لولي، مګر د دوی په زړونو کښې هیڅ جذبه هیڅ جوش او حرکت نه پیداکیږي او ټول په مراقبه کښې ویده وي.
مجالس او محافل بی روحه وي، جراید اومطبوعات څوک نه لولي، خلق ظاهراً په کلو او ښارونو کښې اوسي مګر په زړونوکښې سره بېل او جدا وي.
د هرچا غم او خوشحالي ځانته وي، هیڅوک له هیچا سره رابطه وعلاقه نه لري، همدردي اوغمشریکي له مینځه ځي او یوه بېشعوره ړند ه دنیا جوړیږي.
که په شعر او ادب کښې له خیا ل او تخیل څخه کارو اخستل شي او له خیا ل نه استفاده وشي له ړندو سترګو نه هم اوښکې تو یوي اوله کاڼو نه سخت زړونه نرموي.
تاسې فرض کړئ چه په یو ځای زورور سیلاب راشي او د ډیرو خلقو کورونه خراب کړي، ډیر مالونه او ډیر انسانان له ځانه سره یوسي اوښځې ونر، ماشومان او سپین ږیري په اوبوکښې لاهو کړي، که مونږ دغه حادثه دیوه خبر اواطلاع په صورت شایع کړو دومره تاثیر به ونکړي لکه چه یو ادیب دغه واقعه په یوه ډرام کښې تصویر کړي یا یو شاعر ورځنې موثر اومهیج شعر جوړ کړي او خیا ل پکښې خپله ساحري صرف کاندي. داواضحه خبره ده چه خیا ل په عواطفو اواحساساتوباندې حاکمیت لري او تعقل محض دغومره رقت او دقت نشي جلبولی.که انسان یوازې دعقل په نغوته کارکولی نو دسیلاب یو مختصر خبر او دتلفاتو احصائیه کافی وه چه دمصیبت لیدونکو دپاره د نورو همدردي اودلسوزي حاصله کړي او د شعر و رومان وظیفه په ځای کړي مګر داهیڅکله نشي چه یوه سره بې روحه معقوله خبره لکه یوشعر اوادبی شاهکار چه له خیا ل اوتخیل نه پکښې کاراخستل شوی په زړونو اثرو کړی او عواطف وخوځوی.

عشق او حرص

کورپه کوراوکلي په کلي ګرزېد مه، دهرچا به چې څه په خدای لوریدل هغه به یې زما په څولۍ کښې غورځول،رنګ په رنګ غلې او دانې به زما په ګوډې کښې ټولیدې او په کچکو ل کښې به مې څو ډوله ټوکان جمع شوه مګر زه به نه قانع کیدم او زما سر ګردانې نه ورکیدله. له یوه کلې به بل ته تلم اوله بل نه بل ته، هیڅ نه وم خبر چې زما لیلی په کوم کور کښې ده؟ او زه څه شی دومره لالهانده کړی یم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه به لکه د هوا مرغه سرګردانه ګرزېدم او نه به پوهیدم چه دکوم دام او کوم ښکاري ښکاریم؟ ما ته نه وه معلومه چه دا د حرص او لوږی سرګرداني به کله او څنګه قطع شي؟ لکه چه د هوا مرغان په یوه پټي، یوه باغ او یوه بڼ کښې نه ایسارېږي زه هم د یوه کلي او یوه کور په خیرات نه قانع کیدم او په ډیرو ګرزیدو به نه ستړی کیدمه.

زه په دی نه پوهیدم چې د ګلزار بلبلې ولې په دانو پسې نه ځي او لکه کارغان مرداری نه لټوي.

ددې سر کشفول زما دپاره ډیرګران کار و او د دنیا په دغسې اسرارو پوهیدل هم څه اسانه کار نه دی. دعلم او پوهې ریباران د هرچاکورته لاره نه لري او هر چا ته د معرفت له دنیا نه خبر نه راوړي.

ماته دا پته نه لګیده چه دحرص علاج په څه شي کیږي؟ او هغه څه چه دانسان مخه له ټولو شیانو یوه شي ته راګرزوي څه ئې بولي ؟

زه ډیره موده دغسې سرګردانه او لالهانده در په در، خاورې په سر وګرزیدم او خیر مې غوښته چه نا څاپه مې په یوه ښکلې لیلی سترګې ونښتې او د جما ل پرښتې خپله راته خیر راووړ.

زه اوس د بل چا سره خبرې نه کوم او بل څوك نه وینم یوازې له خپلې محبوبې سره راز و نیاز لرم او وایم: څه ښه ورځ وه، څه ښه ساعت و چه د کور مزدوره له کاله وتلې وه او تا پخپله له دروازې نه سر راښکاره کړ.

تا ماته وکتل او ما تا ته، پدې کتلو کښې نه پوهیږم څه اثر موجود و، چه زه ئې له نورو کورونو راستون کړم او یوازې ستا د در ملنګ شوم. تا ما ته په اصل کښې د عشق او محبت خیر راووړ او زما لوږه دې بیخي ورکه کړه. زما د حرص کجکول دې مات کړ او د خوراك و څکاك فکر دې رانه ویووړ. زه اوس د بلبلو د ژوند په راز پوه شوم، ما ته اوس دا علم بې صوته او بې الفاظو حاصل شو چه د حرص علاج بې له عشقه په بل شی نه کیږي.

هر عشق چه وي او هره لیلی چه چا ته ځان ښکاره کړي، د جما ل پرښته وي که د علم و معنی محبوبه له انسان نه بل شی جوړوي او له ذلت او حقارت نه ئې خلاصوي. د دنیا حرص او سرګرداني د عشق له برکته کمیږي او کارغان و بلبلې همدغومره فرق لري. هغه ملنګان چه په دغو کوڅو کښې څوك په دیدار او څوك په دنیا پسې ګرزي په ظاهره یو شان معلومیږي مګر په حقیقت کښې یو راز نه دي.

هغه څوك چه بې له یوه ټوك ډوډی او غوړ هډوکی بل مطلب نه لري هغه ته ستا درګاه او نورې درګاه څه فرق نه لري مګر چا چه په تا پورې زړه تړلی او ستا دیدار غواړي هغه یوازې ستا د کور طواف کوي او ستا د دیوا ل سیوری د همای له سیوري نه ښه ګڼي.

ستا د ښایست په ګلزار باندې یوازې بلبلو زړه بایللی دي او بس. دا نور ټول هغه هوائي مرغان دي چه د خوړو میوو د پاره ځي او راځي او هره ورځ شل او سل باغونه لټوي.

اې ګرانې مېنې! ای ښکلیه هیواده! ای د ښکلا او نازو نعمت مېرمنې! هغه څوك چه تا نه ویني او ستا عشق ئې په زړه کښې نه دی پیدا شوی هغه ستا د درګاه خاورو ته په قدر نه ګوري، ستا د بهار ارزو نه لري ستا په ګلونو لکه بورا او بلبل نه تپیږي، ستا د جړوبیو او آبشارونو، ستا د ښایسته غرونو او ګڼو ځنګلونو د ښایست احساس نشي کولی ستا زرګو او هوسیو ته په مینه او محبت نه ګوري، ستا له ګلونو ډکه ځولی پرې اغیزه نه کوي، ستا ډك سیندونه او شنې درې ورته هیڅ معلومیږي.

ګرانه وطنه! تر څو چه د خلقو په نظر کښې ستا د حسن او جما ل شعور او احساس پیدا نشي او بې له غوړې او خوږې مړی نور څه ونه پېژني تر هغه وخته چه انسانان یو معنوي او نظري ذوق او شعور پیدا نکړي ستا محبت د دوی په زړونو کښې ځای نه نیسي.

دغه ډوډی غرپ عالم چه بې له نس مړولو بله سودا نلري او د عشق و مینې له جهانه نا خبره دی ستا مینې او محبت ته نشي رسیدلی. دوی له تا نه ډیرې ګټې وکړې مګر ستا عشق ئې په زړه کښې پیدا نشو دوی لکه لیوان ستا په رمو کښې ګډ شوه او ډېرې غوښې ئې و خوړې مګر ستا نشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ربنتیا چه عشق او مینه د ګټې او فایدې په رڼا کښې نه موندل کیږي او له دغه لارې څوك د عشق مقام ته نه رسیږي.
هو! عشق د نفع او فایدې جغ ته سر نه ټیټوي بلکه شروع ئې په دغه قرباني باندې کیږي.
عشق د سوداګرۍ متاع نه ده او خیټه ور پرې نشي پوهیدلی. د عشق درس باید له بلبل او بورا څخه واخستل شي او د شعر و ادب په نغمو کښې د وطن او هیواد عشق و مومو.
دا سندرې د وطن شاعران وائي او شعر و ادب دا کولی شي چه مونږ له دغه عشق سره اشنا کاندي.

دمشرانو عشق

څوک چه لوی شي او دمشرتوب لوړې درجې ته ورسیږي هغه بیا په دغسې ډیوو چه په یوه کورکښې بلیږي ځان نه سیزی او نه لکه هلکان په کوم سپین مخ یا ملالو سترګو خپل زړه بایلي.
هغه هیڅکله ددنیا په سرو او سپنو داسې نه مین کیږي لکه په ما ل مین سوداګر چه شپه او ورځ ددنیاپه غم کښې ورک وي او بل هیڅ شي ته یې پام نه وي، ما ل لا څه چه د خپل ځان، خپلو لونو او ځامنو، د خپل ټبراو کهول مینه اودوستی هم پرې دومره غلبه نه کوي چه نور هر څه هیرکړي اویوازې خپل غم وژاړي.
مشران او لوی خلق دغه ټو ل محبتونه چه واړه خلق یې لري په یوه عشق قربانوي چه هغه دملت او هیوا د عشق دی.
د همدغه عشق په اثر د ملتو مشران دمشرتوب حق پیداکوي او دبابا توب مقام او منزلت مومي.
څنګه چه یو طفل اوکوچنی دډیری ناپوهی په وخت کښې خپل پلار پیژني اوپه غیر کښې ځان ورغورځوی ملتونه هم که هرڅومره بې تعلیمه وي دخپلو خوا خوږو مشرانو تیمز کولی شي او د دوی په څولۍ کښې ځان اچوی، خپل ټول مقدرات دوی ته سپاري او په دوی اعتماد کوي.
دعشق په جاذبه کښې دغه قوت موجوددی چه احمد شاه غوندې د پنځه ویشت کالو ځلمی دټولو پښتنو بابا کړی او دډیلی په تخت یې کښېنوي. دپښتو نخوا اوپښتنو عشق احمدشاه بابا ته لویه شهنشاهي ورکړه او ډیرو سپین ږیرو دده بابا توب ومانه ځکه چه دی ربنتیانی مشر و او هغه عشق چه په مشرانو کښې پیداکیږي په ده کښې موجود و.
ده په دروغو خپل وطن او هیواد ته دانه دی ویلی:

ســــــتا دعشـــــــق لـــــــه وینـــــــو ډک شـــــــوه ځیګرونـــــــه
ســــــتا پـــــــه لاره کښـــــــې بـــــــايلي ځلمـــــــي ســــــرونه
تاتـــــــه راشـــــــمه زړګـــــــی زمـــــــا فـــــــارغ شـــــــي
بـــــــې لـــــــه تـــــــامې اندیښـــــــنې د زړه مارونـــــــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دډیلـــــــــي تخـــــــــت هیرومـــــــــه چـــــــه رایـــــــــادکړم
زمـــــــا دښـــــــکلی پښـــــــتو نخـــــــوا دغروســــــــرونه

کـــــــه تمامــــــه دنیـــــــا یـــــــو خواتــــــه بـــــل خـــــوائي
زمـــــــا خــــــوښ دی ســــــتا خــــــالي تـــــش ډګرونـــــه

احمـــــــد شـــــاه بــــــه دغـــــه ســـــتاقدر هیرنــــه کــــا
کـــــــه ونیســــــــي دتمـــــــام جهـــــــان ملکونـــــــه

څوک چه معنوی رشداو بلوغ ته ورسیږي او دمشرتوب درجه ومومي هغه له وطن او هیواد سره همدغسې عشق پیداکوي او وطن ته دعشق په نظرګوري، هغه بیا دغرو په څوکو، دصحرا په لمنو، دوطن په کاڼو او بوټو کښې یوه داسې تجلی اوړناویني چه هر څوک یې نشي لیدای او هر چا ته ځان نه ښئي.

څنګه چه یوښاپیرک ځلانده لمرنشي لیدای، یوکوچنی دځلمیتوب دځلمیتوب احساس نشی کړای، ددغو ټیټو ډیو و پتنګان دستورو ډیوو ته نه رسیږي، دغه عالي عشق ته هم هرڅوک نه رسیږي اونشي رسیدلی.

داعشق دمشرانو او لویو خلقو په برخه دی اوبل کیف لري.

ددې عشق نښې او علامې بل راز دي او ځانته شواهد لري. تاسې دغه عشق او د حسن و جما ل عشق سره بیل کړئ او هغه منظره چه دمجنون او لیلی په عشق کښې یې وینئ له سترګو لری کړئ.

دا هغه راز مینه ده چه دپلار او ځوی دمرشد او مرېد دشاګرد او استاذ ترمینځ وي اوبې له غمخورۍ او خیر خواهۍ نورمظاهر نه لري.

په دې عشق کښې نازو نیاز، بې پروایي او تغافل نه ځائیږي اونه په کښې رقیب او ربیار شته. له دې عشق سره رحم وعاطفه، ثبات او متانت همدردی او ایثار ملګری وی او له هر راز تهمتونویې لمن پاکه ده.

دلته لېونتوب اوله خپله پردیو بیلېده نشته او نه پکښې دمعشوقو له لاسه شکایت او له رقیبانو سره حسد لیدل کیږي.

له دې عشق سره دپیسومینه او دمادیاتو محبت نه یو ځای کیږي. هغه څوک چه په پیسو مین وي او پیسې ټولوي هغه هیڅکله یوقام په ځان باندې نشی راټولولی. هغه کسان چه قومونه پرې غونډیږي هغه پیسې نه غونډوي او دغه مینه له زړه څخه باسي.

کوم اشخاص چه قصې ګټي هغه پیسې نه ګټي اوپه بت شکنۍ افتخار کوی.

داکیدای شي چه قلندران او درویشان دملت مشران شي او خلق یې په مشرتوب ومني مګرد پیسو مینان او سود خواره یابډې خواره هیڅکله دمشرتوب لوړه درجه نه مومي اونه دمشرانو عشق پیداکولی شي.

ای هغو کسانو چه دمشرتوب آرزو لرئ او لویوالی غواړئ!.

راشئ! چه د خود خواهۍ او ټیټو مینو مراندې او تنابونه پرې کړواو د لمر و سپوږمۍ په خوا کښې خپلې خیمې ودروو.

راشئ! چه له دې کوچنیو ځالو والوزو او لوړپروازونه وکړو.

راشئ! چه یوملي او وطني شعور پیداکړو او دوطن غرو او رغو، کاڼو اوبوټو ته په مینه اومحبت وګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دغه شعور او دغه احساس ژوندی شو بیا به هر یو بل ته محبوب معلومیږي او هیڅوک به هیچا ته په نفرت نه ګوري.
یو بډای به دخوارانو دلداری کوي، یوعالم به ناپوهانوته سمه لاره ښئي، یو طبیب به د رنځورانو په علاج پسې ګرزي، یو قوی به دضعیف پېټی په اوږو واخلی او ټو ل به یو له بله ځاریږي.
راشئ! چه همدغسې وکړو او ددې په ځای چه یتیمان وژړوو د یتیمانو اوښکې پاکې کړو او د دردمنو له حاله ځان خبر کړو.

یوازېتوب

هغه خواږه ملګري څه شوه چه ټوله ورځ به مې ورسره لوبې کولې اویو ساعت به هم نه بېلېدو.
هغه کاڼي به اوس چیرته وي چه دشپې به مې هم په جیب کښې ساتل او یوه شپه به مې له ځانه نه بېلول.
هغه ونې به اوس څنګه وي چه مونږ په کښې ټالونه اچو ل اوله ملګرو سره به مو یو ځای ځنګل.
داشیان اوس یو هم نشته او زه بیخي یوازې یم.
هغه خاورې چه مابه په کوڅوکښې ورسره لوبې کولی باد ویوړې اوزما خوشحالي هم ورسره لاړه.
هغه ډګاټو او لوبو میدان به هم وران شوی وي، د ګودر غاړه به هغسې نه وي د خیزوځای به هم بل راز وي.
دا څه وشوه؟ او څه راپېښ شوه چه زه یې له دې ټولو بیل کړم او بېخي یوازې شوم.
زه خو به یوساعت له خپلو ملګرو نه بېلېدم او بې له هغوی مې ساعت نه تېرېده اوس ولې یوملګری نه لرم او چا ته نه نږدې کیږم.
هغه بله ورځ چه زما یو پخوانی ملګری دلته راغلی و، ما ورسره هغسې دمېنې مرکه ونکړه او بل راز راته ښکاریده، هغه به څومره خپه شوی وي اوپه زړه کښې به یې څه تیرشوی وي، هغه به وایي ده اوس خپله جامه بدله کړه او خپل پخواني اشنایان یې پرېښودل.
ماته خودی زښت ډیرګران و، اوله هرچانه به مې ښه ګاڼه، ده هېڅکله داګمان نه کاوه چه زه به له ده سره دغسې بې پروایي کوم او دده مینه اومحبت به هیروم.
ماهم دغه تصور هېڅکله نه کاوه چه زه او دی به دومره پردی کیږو او زړه ملګرتیا به پرېږدو.
نه پوهیږم زما او دده ترمینځ چاتورې کټوې وګرزولې او زمونږ زړونه یې یوله بله توره کړه.
دی خو زما ډیر خوږ ملګری و، ما ولې دده قدر ونکړ ولې مې ده ته په مینه او محبت ونه کتل؟ کالي یې زاړه و او څه یې نه درلوده که دناپوهۍ په وجه راته بل راز ښکاره شو؟
زه اوس دعزت اواعتبار خاوند یم او دی لا چانه دی پیژندلی، که کوم بل علت اوسبب موجود دی چه زه او دی یې په زړونوکښې لرې کړو او پخوانۍ رابطه یې قطع کړه.
ښایي چه دغه خبرې ټولې رښتیا وي، ماډیره موده څه توراو سپین ولوستل اودی په هماغه پخوانی حا ل پاته دی زه اوس له کتابونو اواخبارونوسره اشناشوم او دی یوه چټۍ نشي لوستلی، زه په یوه مانۍ کښې دماموریت په چوکۍ ناست یم او دی پخپل کور کښې پوزی نه لري، زما خلق قدر کوي او دده سلام هم نه اخلي مګر دا نو ولې زما اودده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېلتون سبب کيږي ولې زما او دده ملګرتيا قطع کوي. که يو تن څه نه لري اوغريب وي هغه سره به سړی خپله اشنايي قطع کوي او که به مرسته او کومک ورسره کوي.
که دسړی يوملګری ناپوه وي او په څه نه پوهيږي هغه به پوه کوي او که به يې له خپل مجلسه شړي.
هغه انسان چې دپوهې اولياقت دعوه کوي او ځان دپوهانو دډلې ګڼي ځنګه دا قبلولی شي چه د خپل هېواد خواران اوغريبان له خپلې مينې او محبته محروم کړي اوعلم وپوهه دبېلتون اولرېوالی موجب وګڼي. داعادات خو له يوه ښاغلی انسان سره نه ښائي.
علم او پوهه بايد يوسړی له نورونه بېل اولرې نکړي او نه د دنيا عزت او اعتبار يو انسان له خوارانو او غريبانو نه وشکوي.
هغه علم چه دکوډو په شان دوه خواړه ملګري بېلوي او دغرور موجب ګرزي له ناپوهۍ نه يې زيان او ضرر ډېردی او هغه سواد چه سړی له محيط اواجتماع نه لرې کوي اوله نورونه دسړي زړه توروي په حقيقت کښې همدغه توره کتبو ده او ماتول يې پکار دی.
که څوک غواړي چه په اجتماع کښې ژوند وکړي او له محيط نه استفاده وکړي، دعلم او لياقت غرور دې له ځانه لرې کړي، خپله هوښياري او دېل ناپوهۍ دې حايل نه ګڼي، سړيتوب اوانسانيت دې نه هيروي، اجتماعي مېلان دې نه بايلي، خوار وغريب ته دې په خوارو سترګو نه ګوري، له ملګرو دې په هيڅ وخت او هيڅ حا ل کښې نه بېليږي، بلکه رادې شي او له جماعت سره دې خپل غم شريک کړي او خپله خوشحالي دې هم دنور په خوشحالي کښې ولټوي خپل زړه اوفکر دې له نورونه نه بېلوي، يوځای دې ورسره خاندي او يوځای دې ورسره ژاړي، ددوی په خوښه دې کارکوي چه دده په خوښه کاروشي.
خوشحالي او کاميابي همدلته ده او په يوازې توب کښې نشته، هرڅوک چه له نورونه پردی او لرې شو هغه هيڅکله نشي خوشحاليدلی اوپه يوه پټ اورسوزي.
د (من شذ شذ فی النار) همدغه معنی ده او ددنيا دوزخ همدغه يوازېتوب دی.

زړه او ته

مونږ بايد دلته داسي اورونه بل نکړو چه کلي او ښارونه وسيزي او په لوګي يې د بصيرت سترګې ړندې شي ځکه چه دا اور د حسد اور او دشيطان له کوره دی.
مونږ به خپلې ډيوې له هغه اوره لګوو چه په کوه طور کښې يې ځان ښکاره کړی او د زړونو او دماغونو خونې روښانه کوي.
د حضرت ابراهيم (ع) پيروان بايد پخپل عمل او يقين سور اور ځانته ګلزار کړي او پخپل لاس د عالم دسيزلو لپاره دوزخونه جوړنه کړي.
هرچا چه په پخپل زړه کښې د حسداور مرکز ددوزخ اوريې نشي سېزلی اوپه سرولمبو کښې سلامت پاته کيږي.
هغه څوک چه له يوه جماعت او جمعيت نه په نفرت او عناد وزي هغه هروخت په سره اور کښې سوزي او تل په اورکښې وي.
ته به دې پوه شه چه زما اوستا بېلتون لويه ګناه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دوه مین سره بیل شي پروا نشته ځکه چه عشق او محبت یې نور هم زیاتیږي او دوصا ل ارزو قوي کیږي مګر د دوه ورونږو بېلتون او هغه بېلتون چه دبغض و حسد په سبب پیداشي عالمونه تباه کوي او ملتونه برباد وي.

زما او ستا نزدې کېدل، یوکېدل، پخلا کیدل، ملګری کېدل ډیرلوی اجر لري.

زه اوته دوصل لپاره یو ځکه چه فصل اوبېلول دشیطان کار دی.

زه او ته به سره نزدې کیږو او ژرژر به قدمونه اخلو چه دغه فاصله دلوی خدای په فضل اومرحمت له مینځه واخستل شي.

زه اوته که هر څومره نزدې شو هماغو مره خدای ته هم نزدې کیږو ځکه چه ارومرو به په نفس اوشیطان پښې ږدو او له نفسي اوشخصي اغراضو به تیریږو. زه اوته به ځانته نه ګورو دملت اومملکت خیرو سعادت ته به ګورو.

مونږ باید ملي او اجتماعي ګټې په نظرکښې ونیسو او له لوړافق څخه نظروکړو .زه به دیو کېدو اونزدې کیدو لپاره خپل هرڅه له تا قربان کړم مګر ته هرڅه له ځانه مه قربانو ه او عمومي مصلحت په نظرکښې نیسه!.

سترګې مه پټوئ!

ښه وګورئ! سترګې مه پټوئ! خدای ته ورتګ دی د قیامت ورځ راتلونکي ده، سترګې پټول، حق نه ویل، د حق په ځای کښې چوپ کښیناستل ډیره لوی او عظیمه ګناه ده.

وګورئ! اوپه ځیرځیر وګورئ، که ستاسې سترګې خلاصې شوې که تاسې هرڅه ولیدای شوه، که ستاسې بینایي معلومه شوه ډیره لویه اوستره ګټه به وکړئ.

ستاسې ډیرې بدبختۍ په سترګو غړولو، لیدلو او کتلو ورکیږي.

تاسې دسترګو په حکمت ښه نه یاست پوه شوي او پوره کار مو له خپلو سترګو نه دی اخستی.

هغه کسان چه ګوري اوویني غله ورځنې څه نشي پټولی اوغدۍ پرې نه لویږي.

تاسې خپلې سترګې غړوئ او ګورئ څه نه وینئ او څه نشئ لیدای، تاسې به وایاست چه مونږ شپه او ورځ پیژنو، توراوسپین بیلوو، دانسان اوحیوان فرق کولی شو، که مونږ څه نه لیدلی هرګوره به د چاله موټړ لاندې شوی وو یابه په کندو او کپرو کښې لویدلي وو،په سم سرک به نه وو روان اوبې لارې به تللو.

زه وایم چه اوس هم ډیر خلق بې لارې روان دي اوسمه لاریې پرې ایښی ده، ډیر خلق له ګړنګو نو لویدلي دي مګر ځانته نه دي ملتفت. دغه شان لیدل اوکتل چه مونږ کولی شو حیوانات یې هم کولی شي او دموټرو له مخې اوښان هم ځانونه په څنګوي، واښه اواوبه ویني، له پاڼو نو او کمرو ځان نه غورځوي او له حسي خطراتو نه ډډه کوي.

دانسان لېده او کاته بایدله حیوان نه ډیر فرق ولري، د بنیادم نظرباید دومره سطحي او سرسري نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ ! چه مونږ اوتاسې د خپل نظر امتحان وکړو چه مونږ څه ليدلی شوکه نه؟ مقصد مې دا نه دی چه د اولې شپې مياشت په مازديګر ياغرمه کښې ګورو، يا به څوکروه لرې يوشی معلوموو چه انسان دی که حيوان، نردی که ښځه؟ سپوږدی که پلی؟ زما مطلب بل شان امتحان دی اوبل راز سترګې مې په کار دي.

هو! زه هغه سترګې غواړم چه غدر، خيانت، ريا، ټګي، ظلم اوتلبيس بلکه ابليس ورنه ډېره کوي او دغه شيان ليدلی شي.

زه وايم دغه خلق چه تاسې په لارو او کوڅوکښې، په بازارونو او مساجدو کښې، يا په دوايرو او وزارتوکښې په کراتو او مراتو ليدلی اوکتلی دی ايا تاسې دوی په رښتيا ليدلی اوکه اشتباه موکړيده.

زه ګمان کوم چه ډيرو خلقو ډير خلق نه دي ليدلي او ورسره اشنايان شوي دي.

دغه سترګې چه له مونږ سره شته له کاره وتلي دي او څه نه وينې، دغه شان سترګې د هوا له مرغانو او دځمکې له څناورو او حيواناتو سره هم شته.

هغه سترګې چه له رنګو نو اواجسامو نه ماورئ نورشيان ليدلی شي هغه زمونږ په کوراو کلي کښې له چا سره نشته او مونږ په رښتيا څه نه وينو. ما ته دا سودا په تينګه پيدا شوی او زړه ته مې داخبره لويدلي ده چه مونږ څه نشوليدلی که زه غلط شوی يم زما سودا وباسئ اوما پوه کړئ.

ماخو د مخه وويل چه زه له تاسې نه په رڼا ورځ دستورو ليدل نه غواړم، زه وايم دغه کسان چه تاسې يې هره ورځ خبرې کوئ او ورسره مخامخ کيږئ يا په موټر اوبګيو کښې ستاله مخه تيريږي تاسې يې پيژنئ چه دا څوک دي او څنګه خلق دي؟

هغه چه په ښوښو ماڼيو کښې اوسي، په اعلیٰ موټرو کښې سپريږي نفيس لباسونه اغوندي، اوښه ښه خوراکونه خوري ايا په دوئ کښې خاينين، غداران، ظالمان اومنافقان نشته؟

دوی ټول کاريګر لايق اوصحيح اشخاص دي؟ دوی دغه جايدادونه او دا دومره ډيري پيسې په مشروع ډول په کار او لياقت پيداکړي دي؟

دغه نور چه ډوډۍ نه مومي، دناستې ځای نه لري، په تن لغړ او په خيټه وږي دي په دوی کښې دوطن صادق خدمتګاران، پاک نفسه زحمت کشه او لايق اشخاص بيخي نشته؟ دوی ټول له څرمې بکاره او غير مستحق اشخاص دي؟

تاسې ښه وګورئ! او ډير غور وکړئ که دلته خاينانو، غدارانو او ظالمانو په ظلمو نو، رشوتونو او خيانتونو عالي قصرونه، نفيس موټرونه، پاخه جايدادونه اولوړ مقامونه پيداکړي وي او ډير ښه خلق اوصالح اشخاص چه لس شل کاله يې دوطن خدمت په صداقت اوپاک نفسۍ کړی وي هغه نن خوارو زار، بې کوره او بې اوره ګرزي او هيڅ نه لري نوتاسې يقين وکړئ چه مونږ ړانده يواو څه نه وينو.

که چيرې دړندو بازار نه وای او خلقو ښه اوبد ليدلی هيڅکله به دغسې نه کيدل اونه به ؤ شوي.

که زمونږ په سترګو پردې نه وای د رشوت خوروپه کورکښې به دابڼا يسته پردې نه ځړيدلی او دقصور خاوندان به په قصرونو او ماڼيو کښې نه اوسيدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزمانې تغير

که تاسې هېر زړي نه ياست اوسترګې نه پټوئ نو په دغو لږو کلونو کښې په عالم کښې ډيرلوی تغير پېښ شوی او زمانه بېخي بل راز شوی ده مګر دا تغير محسوس نه دی معقول دی او دعقل خاوندان پرې ډيربنه پوهېدلی شي.

دانسان وجودکه څه هم په هماغه پخوانی حا ل دی، هماغه دوه سترګې دوه غوږونه او دوه پښې لري مګر هغه څه چه نن ليدلی شي پخوايې نشو ليدلی، هغه څه چه نن يې اوري پخوا ئې نشو اوريدلی، ترهغه ځايه چه نن رسيږي پخوانشو رسيدلی، په هغه شي چه نن پوهيږي پخوا نه پوهيده ، هغه څه چه نن ويلی شي پخوا ئې نشو ويلی.

څوکاله پخوا زمونږ نوکرانو او مزدورانو زمونږ له جلب لاندې منډې وهلې مګرنن راسره په موټر کښې يو ځای سپاره دي او هغومره فرق نه لرو.

يووخت و، چه مونږ بد بدکارونه ښه ګڼل او ستايل مو، بيا يو وخت راغی چه په دغو ستاينو شرميدو او چوپ شوو مګر اوس بدو ته بد او ښو ته ښه ويلی شو.

زه چه نن خپل ځانته ګورم او دخپل شعوراو ادراک تفاوت سنجوم پوهيږم چه په دنياکښې ډيرلوی تغير اولوی تحو ل پيښ شوی او زمونږ په هيوادکښې يې هم ډير تاثير کړی دی.

يو وخت وچه مابه هغه څوک ښه ګاڼه چه چاته به يې زيان او ضرر نه رسيده مګر څه موده وروسته په دغومره ښه توب نه قانع کېدم او له ښو خلقو نه مې ښې ښې ارزوګانې هم غوښتلې، مابه ويل ښه سړی هماغه دی چه په زړه کښې يې دوطن اوملت دپاره ښې ارزوګانې اوښه نيتونه موجودوي، مګرنن په دې هم نه يم قانع او هغه څوک ښه بولم چه ښه ښه کارونه کوي او دايثار اوفداکارۍ په ميدان کښې داخل وي.

دايوازې زما حا ل نه دی نورهم ډيرملګري شته چه بې عمله ايمان کافي نه ګڼي او تشو ارزوګانو ته په څه قيمت نه دي قايل.

که څوک نن له مونږ نه ستاينه او محبوبيت غواړي او ارزولري چه مونږ ورته ښه ووايو اوښه يې وګڼو هغه دې په دې پوه شي چه تش لستونی اوبې لاسه لستونی مونږ نه خوښوو بلکه کاراوعمل ته ګورو او دهرچا جد وجهد، قربانی اوفداکاري په نظرکښې نيسو. مونږ اوس له پخوانه زيات هوښيارشوي يو او ساده ګان نه يو، مونږ خلق پيژنو اوپه زړونوکښې ډيرښه پوهيږو.

مونږ رښتيا ويلی شو، زمونږ په زړو نوکښې بې دخدای له ويرې بله ويره نشته، مونږ حقايق څرګندو او حق وايو مګر ددې کاره دپاره په يوه ترتيب قايل يو او هغو مره څه وايو چه خلق پرې پوه کولی شو.

مونږ د ځان او دبل د پوهولو او ويښولو ټينګه اراده لرو او داکار هيڅکله نه پريږدو، مونږ غواړو چه اعمالو او افکارونه دلوی خدای په توفيق خيرې او ناولتيا ګانې ورکې کړو او دضرورت په وخت کښې ډيرې ناپاکه جامې په تيږو وټکوو او په څو باړو يې ووهو.

مونږ ځينې لوړکسان وينو چه اخلاق يې ډير ټيټ دی، په بدو او ناوړه اعمالو نه شرميږي، دفسق په شهرت پروا نلري، خيانت ورته بدنه معلوميږي، په پردي ناموس ډير زړور ورځي، په رشوتونو قصرونه اومانۍ ابادوي اوپه ډيرو هسکو ځايونوکښې ناست دي.

مونږ غواړو چه دوی خپل ځانونه اصلاح کړي او په رښتيا توبې وباسي، خپل خدای ته رجوع وکړي او په نيکو اعمالو خپل سئيات ووينځي اوپخوانی عادتونه پريږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددی زماني همدغه تقاضا ده او دزماني تغیر له دوی څخه دغه نفسي تغیر غواړي. که دوی غواړي چه زمانه یې رسوا نکړي اوځوک یې سترګو ته خلی ورنوړي باید خپل ځانونه اصلاح کړی او پوه شي چه زمانه بل راز شوه اوبل راز خلق غواړي.

برابرنه دی

صحراته ولاړم هیڅ کانړی له بل سره برابر نه و، غرونو ته وختلم ځینې جګ اوځینې ټیټ و، په باغونو وګرزېدم دېولو بوټو وده او لوړتیا یوراز نه وه، ددریاب کبان مې ولیدل یوله بله په تول کښې برابر نه ختل، د هوامرغان هم ځینې غټ او ځینې واړه و، ښارونه مې وکتل د ځینو کورو دیوالونه اوچت و اود ځینو نه و، کورونو ته ننوتم، ځینې غولی لوی و، ځینې واړه، په دوایروکښې وګرزېدم ټول میزونه او ټولې چوکۍ یوشان نه وې، کتا بخانې مې وکتلې د درستو کتابو قطع اوحجم برابرنه و، هیوادونه مې ولیدل ځینې تاوده و، ځینې ساړه، انسانان مې وکتل ځوک جوړو او ځوک ناجوړه، ځوک ړانده و او ځوک بینا.

د لوی خدای کتاب مې بیرته کړ دا خبرې مې پکښې ولیدې:

ایاپوه او ناپوه برابر دي؟ د ړانده او بینا ترمینځ څه فرق نشته؟ ددوزخ اوجنت خاوندان څه توپیرنه لري؟ نوراو ظلمت یو راز دي؟ په دې پوښتنو راویښ شوم او په عالم کښې مې بیاسترګې وغړولې. هغه فرقونه چه په نورو انواعو او اجناسو کښې و، په انسانانو کښې یو په سله زیات معلومیده.

هغه ښاپیریان او دیوان چه خلقو له کوه قاف نه هغه خوا لټول ما په دوی کښې ولیدل، د پرښتو اولعینانو په معنی پوه شوم، قصابان او شپانه مې وپیژندل، دعدل او ظلم، علم او جهل، خیراوشر، سعادت او شقاوت فرقونه راته واضح شوه. پدې ښه وپوهیدم چه :

جــــــوداني قـــــدریولعل پـــــه کښـــــې مونـــــده شـــــې

نـــــــور جهـــــــان واړه د توروکـــــــانو غـــــــردی

ماته دامعلومه شوه چه دېرو لویو ملتو او لویو ټولنوقدر اوقیمت په یو څوتنو پورې تړلی وي چه که هغه ورځنې لیرې شي هیڅ ورته نه پاته کیږي. او دمتمدنو اقوامو فرق له وحشیانو نه په یو څو تنوباندې کیږي.

لکه چه دانسان په جسم کښې مخ، سترګې، پوزه چه په وجودکښې ډیره محدوده او لږه حصه ده، یو انسان له بل ځنې بېلوي دغسې ملتونه اوټولنې هم د یو څو محدودو اشخاصو په وجود امتیاز پیداکوی او بېلیږي.

په هرمملکت کښې یو څوتنه محدود اشخاص وي چه دهغه مملکت سترګې اوپوزه ګڼل کیږي او دیوه هېواد نوم اونشان لوړوي.

لکه چه یوانسان پخپل ټول وجودکښې دوه سترګې لري چه د هغو په بینایي دجهان لوړې ژورېویني اوسمه لارپیژني یوه جامعه هم څوتنه لري چه د هغوی په بینایي اوبصیرت یوې خوا او بلې خواته حرکت کوی او دملت سترګې ګڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدې لامله نبه اوبد ددوی په سترګو ليدل کيږي، د فکر کولو او خيروشر سنجولو اميد دوی ته کيږي، دهيواد ترقي او لوړتيا د دوی دسعي اوعمل محصول باله شي اوهرڅه په دوی پورې مربوط او موقوف وي. کله چه په توره شپه کښې يوټولګۍ خلق چيرته روان وي نو ډيوه اوچراغ له يوه يادوه تنوسره وي او نورټول دهغوی په رڼا کښې روان وي اولاره ګوري. که دغه درڼا خاوندان له دوی نه بېل شي ټول په تورتم کښې پاته کيږي او بياڅوک کندې کپرې نشي ليدای، دعقل اوفکر رڼا هم له محدودو اشخاصو سره وي مګر فايده ئې عامه وي اوهر چاته لاره ښئي.

يوملت بايد درڼا د خاوندانو قدروکړي او پدې پوه شي چه بې له دوی نه په ټولو باندې تورتم او تياره راځي اولاره ورکيږي.

هغه مشعل چه مونږ ته دلارې ټيټ وپاس راښئي او زمونږ مخه رڼاکوي ددوی په لاس کښې دی او دوی پيداکړی، که دوی نه و رڼا نشته اوپه هرقدم کښې دلويدلواو پريو تلو خطرات موجود دی.

د اسلام درد منو!

عابده! هغه څه چه ته يې په ډيرو وظايفو او نوافلوکښې لټوې دخدای دمخلوق په خدمت کښې ډير ښه موندل کيږي.

زاهده! څه شی چه ته يې د ځان په وری کولو اونفلي روژو نيولوکښې غواړې دمساکينو اوفقيرانو په مړولو هم لاس ته درځي.

عارفه! چوپ کښيناستل او د خدای په فکر او ذکر مشغولېدل عبادت دی مګر زورورو ته حق ويل او حق بيانول ډيرلوی اوستر عبادت دی.

مسلمانه! دقران تلاوت ثواب لري مګر په قران باندې عمل کول فرض دی. ای دتقوی او رياضت خاوندانو تاسې له خپلو کوټنيو سرونه راوباسئ له دې سپينو څادرونو مخونه راښکاره کړئ او په عالم کښې سترګې وغړوئ چه دخدای دمخلوق څه حا ل دی؟ او په څه راز مصيبتونو اخته دي په جهان کښې څه مظالم او څومره بې رحمۍ موجودې دي.

تاسې انصاف وکړئ! چه تسبې اړو ل ډير ثواب لري که په سروغرموکښې يوې کو ل او يو مسکين مړول؟ په جای نماز باندې قرار کښيناستل ښه دی؟ که د خدای په لاره کښې سترې کيدل؟

رښتيا ووايا ست چه دبل په خيرات روژه ماتو ل ډير ثواب لري که خپل ما ل له مسکين اوفقير سره خوړ ل؟

ماپوه کړئ! چه پاک خدای دخيرات او شکرانو په اخستلو ډير خوشحاليږي؟ که په ورکولوېې؟

راشئ؟ دخدای رضا او داخرت ثوابونه په ګرانو اوسختو کارونوکښې او دمخلوق په خدمت کښې ولټوئ!

يو مظلوم دظالم له منګولو خلاص کړئ، ديوې کونډې په سرپورنی واچوئ ديوه يتيم اوښکې پاکې کړئ! يوه پوروري ته پور ورکړئ، ديوه رنځو ر دوا او درمل وکړئ. دغه خواران او غريبان چه دپاک خدای صادق اوساده بندګان دي خپل خدمت ته مه رابولئ او مه يې مريدان کوئ؟ بلکه تاسې ددوی مريدان شئ او خدمت يې وکړئ. د خدای رضا او د خدای جنت په دغه ډول حاصلولی شئ، اوددنيا ګټه په هغه بل صورت لاس ته درځي او درغلی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سبا فکر

هغه څه چه د ریا او تذویر په پردوکښې پټ و اوس ښکاره او څرګندیږي. تراوسه پوري شپه وه، تورتم و، تیاره وه، هیچا هیڅ نه لیدل هرڅه دتورې شپې له تورې پردې لاندې پټ و.

ماته نه لیدې تازه نشوم لیدای، زما په سترګو اوستا په مخ پردې پرتې وې، ماته نه پیژندلی او تاهم خپل ځان نشو پیژندلی، نن د حقایقو له مخې پورنی پورته کیږي اوښه و بد ځان ښکاره کوي، ته په دې پوه شه چه پس لدېنه څوک خپل معایب نشي پټولی، که څوک هرڅومره کوښښ وکړي چه خپل نواقص پټ کړي او ښایسته رنګونه ورپورې ومښي کامیابېدلی نشي. او خواري یې څه ځای نه نیسي.

که څوک هوښیاروي هغه باید دځان اصلاح ته اساساً متوجه شي او ځان ونه غولوي. هغه ودانۍ چه نن سبا نړیږي په اخیرونو نه ټینګیږي او رنګ وروغن یې بیفایدې معلومیږي.

مونږ باید د خپل راتلونکي ژوند دپاره پاخه دیوالو نه جګ کړو او پوخ تعمیر بنا کړو.

له هغه کوره باید واوزو چه نن سبالویږي او ړنګیږي. سړی باید داسې کورجوړ کړي چه دزامنو او لمسیانو شپې یې په کښې هم تیرې شي او ودانۍ یې پخه وي.

مطلب دا نه دی چه ټو ل به له کاڼو او ګټو جوړ شوی وي او دختو په ځای به په کښې سمت لګېدلی وي ځکه چه دغه راز کورونه خواران اوغریبان نشي جوړولی، زما مقصد بل راز کور دی، داسې کورچه یوه خښته به ئې هم دظلم او خیانت په پیسو نه وي جوړه شوی اوپه ودانولو کښې ئې مظلومان نه وي ازارشوی.

هو! ښه کور هماغه دی چه همسایه ته ئې ضرر نه وي رسیدلی او هیڅکله یې دبام واورې دبل په بام نه وي لوېدلی لوی لوی ګناهونه په کښې نه وي شوی، دفساد اوضررفکرونه پکښې نه وي موجود.

ښه کو ر دانه دی چه ښایسته او رنګینې پردې په کښې زوړندې وي اوښه ښه خوراکونه په کښې وخوړل شي یاډیر نفیس سامان اولوازم ولري.

داشیان وي اوکه نه وي مګر پخپل حق قناعت، رحم اوعاطفه، عفت اوفضیلت چه په کوم کورکښې وي هغه ښه کوردی اوهیڅکله نه ورانیږي کوم کورچه اهل اوصالح اولادلري او ماران و لړمان په کښې نه وي قصروي که جونګړه هغه کورښه کوردی او سعادت په همدغسې کورونو کښې وي.

دغه راز کور خواران او غریبان هم جوړولی شي مګر یوغیر صالح انسان یې هیڅکله نشي پیداکولی.

هرڅوک چه ځانته په دنیاکښې کور جوړوي باید دحمید دابیت واوري:

که دې نکړېه نیکیو ننګ ونام لوړ په دوه چومه دې د ختو مشه بام لوړ

پخوانی ډیوې

کله چه سړی یوازې شي او څوک نه وي نوله خیا ل او تصورسره ئې زیات سروکارشي او راز راز فکرونه کوي.

څوک چه له دغې فکري مراقبې سره اشناوي هغه پوهیږي چه انسان په دغسې وخت کښې هرڅه په بل رازویني او دجهان هره ذره ورته سکندري آئینه شي.

په همدغسې مواقعو کښې سړی په پچه خبژي اوکشمیر ویني اودمرغانو په هګیو کښې راز راز نغمې اوري. زه هم په کوټه کښې یوازې ناست وم او فکرویورم، مخامخ یو منقش رف ښکاریده چه هرڅه پکښې ایښي و او زما د خیالاتو له تلون سره ئې ډیره مرسته کوله. دغه راز رفونه سړی ددې وخت په ودانیو کښې نه ویني او دپخوا وخت تعمیري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وضعیت سړي ته ښئيی. داکور که څه هم زوړاو پخوانی دی مګر دبرق مزي ورته رانـوتلي دي اوساماﻥ ئې هم نـوی شویدی دلته پخوانی او اوسنی نوی اوزاړه شیان یوځای شوي او عجیب منظرلري.

دتجدد اونوی عصر آثار اواستازی دې کاله ته راغلی دی مګر دکور ساختمان ئې لا نه دی بدل کړی.

په کورکښې که څه هم برق لګیږي مګرپاس په رف باندې دتورو تېلو مسینه ډیوه ایښې ده چه مخصوص نقش ونګار لري او دوه درې طبقې ئې تشکیل کړیدی په څنګ کښې ئی یوبل ډول چراغ هم شته چه دشمع بلولو دپاره جوړشوی او اوس په لرو کورنو کښې پیداکیږي هغه خوا ورځنې دخاورینو تېلو لاټین ایښی اوسړی پـوهیږي چه دغـو چراغـو هریـوه پخپل وخت کښې داکوررڼا کړی او دې خلقو ئې په رڼاکښې ډیرې شپې تیرې کړیدي مګراوس دټولو دوره تیره شـویده اودشپې په کوټه کښې برق لګیږي.

زمانه وخت په وخت نوي شیان له ځان سره راوړي مګر زاړه هم څوک هیسته نه غورځوي اوپه جګوځایونو کښې ځای ورکـوي. داعادت بدعادت نه دی او باید په هر کـوراو هر هیوادکښې همدغه عادت جاري وي او څـوک دچا زاړه خدمتونه هیر نکړي مګر کارونه باید وخت په وخت له نـوو شیانو نه واخستل شي اوپه کورنـو کښې نـوي رڼا ګانې پیداشي.

زمانه ښائي چه زاړه شیان لـه کاره وغورځـوي اونـوي هم زاړه کاندي چه دغورځولـو شي مګرانساناﻥ ئې دزمانې په تاخچو او رفونو، دتاریخ په پاڼوکښې ساتي او په اوچتو ځایونوکښې ئې ږدي.

هغه چاچه لمړی ځل دتېلو خاورینه ډیوه بله کړی دبرق لـه مخترع نـه ئې پوهان په کمه سترګه نه ګـوري او قدرئې کوي.

انسان اوجهان په هروخت اوهرحا ل کښې یوې رڼا ته محتاج دي او دارڼا وخت په وخت خپل شان اوصـورت بـدلوي اوپه ظروفو کښې ئې تغیرراځي دهمدغه بدلون اوتغیر په اثرانسان دعلم و معرفت په لـوړوالی اودپـوهې په زیاتو لـو او تجلی کښې زیار کاږي.

هغه چا چه دخاورو ډیوه جوړه کړی او هغه چه دمسو ډیوه سازه کړیده یائې دښیښې په فانوس کښې کومه شمع لګـولي ده دبرق اوبریښنا ترمخترع پورې هریوه کوښښ کړی چه درڼا دپاره یـوه وسیله پیداکړي او دبشرتیاره خونه رنا کړي.

دوی هریو د نور او رڼا پالونکي او روزونکي دي چه دبصیرت خاوندان ورته په ډیر قدر اواحترام ګوري.

هغه رڼا چه دخاورو له تېلوپیداکیږي هغه نورچه له لمر اوسپوږمۍ څخه راځي، هغه برق چه داوبوله جریانه حاصلیږي بې دظرف اومحل له تبدیله څه ډیر فرق نلري.

که څوک په دغو ظاهري صورتو نو نه غولیږي دغو نووو احادثو قالبونو او ظروفو ته نه ګوري دشړشمو او پنبې په بوټو، دغوزانو اوزیتون په ونوکښې یوه رڼا او یو راز تېل موجودي چه په هر راز ډیوه کښې بېل کیفیت پیداکوي.

که سړی هغه تیل چه په ډیوه کښې ویني په پنبه کښې وویني یا دغه سیزونکی برق چه په برقي نغریو کښې ګوري په اوبو کښې ولیدای شي، هغه ته اور او اوبه دومره فرق نه لري او د جهان په هره ذره کښې یوه رڼا ویني چه حتی د صحرا په کاڼو کښې ئې هم پیدا کولی شي.

هغه نورچه کلیم په کوه طورکښې لیده دزیتون په هره ونه کښې شته مګر محرمانه سترګې غواړي. که دانسان تعقل قـوي شي او دحواسو په بندکښې محصور پاتـه نشي (که څه هم دبشر موجـوده علم هماغه رڼاده چه د حواسـو لـه کړکیـو رانـوتلي ده او بې له دینه په ده باندې توره شپه ده) په هرشي کښې به یو نور ګوري او دوجود په نړۍ کښې به داتـور اوسپین نه وي.

اوس مونږ دحواسوله تاثیر لاندې راغلي یو چه په تیلو غوړلاسونه په پنبه او پندانه وچوو او دسترګو کتل یا لامسه قوه مونږ ته حقیقت بل راز کوي او ظرف و محل راته مختلف انواع اوجناس په مخکښې دروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دغه راز راز لوښي اومنګي چه په هرکورکښې په بېل بېل صورت وينو زمونږ د نظر مانع نشي نو په هر کورکښې ديوې وياليې اوچينې اوبه دي او د ټولو مشرب يودی، که مونږ دسيند اووياليې، کوهی اوکاريز واورې اوباران په شکلونو، صورتونو او نومونو ونه غوليږو پوهيږو چه همدغه يوشی په څو نومونو يادوو او زمونږ حواسو راته واوره او باران دوه شيه کړيدی. په حقيقت کښې همدغه يو حلاوت دی چه په خټکي، هندوانه، توت، انګور، ناك، منه، شفتالو اونورو کښې ئې حلول کړی او په هرمحل کښې ئې بېل صورت بېل رنګ بېل خوند بېل نوم پيداکړی دی.

دغه لوی او واړه خمونه چه دبېلو بېلو ميوو او دانو شربتونه او عرقونه پکښې پراته دي ټول يو راز کيف لري او دکجوری او اربشو په مينځکښې څه ډير فرق نشته.

په دغسې کتنه چه سړی له صورتونو هغه خوا وګوري پوهيږي چه کورت او شړو مېې له يوې غږکې راوتلي دي اومايعات و جما دات زمونږ احساس اوشعور بېل کړی.

هغه وخت چه زمونږتماس له مادياتو نه قطع شي او مجرد شو ،ښائي چه دنن ورځې علم اومعرفت بل راز شي او دغه رڼا بل شانې ووينو، دنن ورځې تنويري وسايل به لکه ددې کوټې بې کاره ډيوې له کاره ولويږي اوعلم و پوهه به په نورو قالبونو کښې ځان ښکاره کړي.

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library